ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 27ης Ιουνίου 2012*

«Ανταγωνισμός — Συμπράξεις — Αγορά του αυτογραφικού χαρτιού — Καθορισμός των τιμών — Απόφαση διαπιστώνουσα παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ — Απόφαση ληφθείσα κατόπιν ακυρώσεως μιας πρώτης αποφάσεως — Καταλογισμός της παραβάσεως στη μητρική εταιρία, υπό την ιδιότητα του άμεσου αυτουργού — Αρχή "nullum crimen nulla peona sine lege" — Ασφάλεια δικαίου — Προσωποπαγές των ποινών — Δίκαιη δίκη — Ίση μεταχείριση — Εύλογο χρονικό διάστημα — Δικαιώματα άμυνας — Πρόστιμα — Παραγραφή — Ελαφρυντικές περιστάσεις — Συνεργασία»

Στην υπόθεση T-372/10,

Bolloré, με έδρα την Ergué-Gabéric (Γαλλία), εκπροσωπούμενη από τους P. Gassenbach, C. Lemaire και O. De Juvigny, δικηγόρους,

προσφεύγουσα,

κατά

Ευρωπαϊκής Επιτροπής, εκπροσωπουμένης από τους W. Mölls, F. Castillo de la Torre και R. Sauer, επικουρούμενους από τον N. Coutrelis, δικηγόρο,

καθής,

με αντικείμενο αίτημα περί ακυρώσεως ή μεταρρυθμίσεως της αποφάσεως C(2010) 4160 τελικό της Επιτροπής, της 23ης Ιουνίου 2010, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ (Υπόθεση COMP/36212 — Αυτογραφικό χαρτί),

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους N. J. Forwood, πρόεδρο, F. Dehousse (εισηγητή) και J. Schwarcz, δικαστές,

γραμματέας: C. Kristensen, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 1ης Φεβρουαρίου 2012,

εκδίδει την ακόλουθη

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

Απόφαση

Το ιστορικό της διαφοράς

1 Το φθινόπωρο του 1996, ο όμιλος προϊόντων χαρτιού Sappi παρέσχε στην Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων πληροφορίες που της δημιούργησαν εύλογες υπόνοιες ότι υπήρχε μυστική σύμπραξη για τον καθορισμό των τιμών στον τομέα του αυτογραφικού χαρτιού.

2 Κατά τη διάρκεια του 1997, η Επιτροπή διενήργησε ελέγχους, βάσει του κανονισμού 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων [81] και [82] της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25), σε πολλούς παραγωγούς αυτογραφικού χαρτιού, ιδίως στις Papeteries Mougeot, de Sappi και σε άλλες εταιρίες, μεταξύ των οποίων καταλέγονται οι Koehler και Arjo Wiggins Appleton plc (στο εξής: AWA).

3 Οι έλεγχοι αυτοί δεν αφορούσαν ούτε την Copigraph, εταιρία ανήκουσα σε αυτόν τον τομέα δραστηριότητας, ούτε την προσφεύγουσα Bolloré, την κατά 100 % μητρική της εταιρία.

4 Τον Νοέμβριο του 1998, η προσφεύγουσα μεταβίβασε την Copigraph στην AWA.

5 Το 1999, η Επιτροπή απηύθυνε αιτήσεις παροχής πληροφοριών σε διάφορες εταιρίες, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονταν οι AWA, Papeteries Mougeot, Divipa, Koehler και Copigraph. Έτσι, στις 20 Δεκεμβρίου 1999, η Copigraph έλαβε αίτηση παροχής πληροφοριών της Επιτροπής.

6 Στις 26 Ιουλίου 2000, η Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση των αιτιάσεων (στο εξής: πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων), την οποία απηύθυνε σε 17 επιχειρήσεις, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονταν η Copigraph, η προσφεύγουσα, ως μητρική εταιρία της Copigraph, καθώς και οι AWA, Divipa, les Papeteries Mougeot, Koehler, Sappi, Stora Enso Oyj (στο εξής: Stora) και Mitsubishi HiTec Paper Bielefeld GmbH.

7 Στην πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων, η Επιτροπή ανέφερε ότι σκόπευε να καταλογίσει στην προσφεύγουσα την προσαπτώμενη παράβαση λόγω της ευθύνης της, ως μητρικής εταιρίας κατά 100 % της Copigraph κατά τον χρόνο της παραβάσεως, για τη συμμετοχή της Copigraph στη σύμπραξη.

8 Στις 20 Δεκεμβρίου 2001, η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση 2004/337/ΕΚ, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 81 [ΕΚ] και του άρθρου 53 της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ (Υπόθεση COMP/E-1/36.212 — Αυτογραφικό χαρτί) (ΕΕ 2004, L 115, σ. 1). Στην απόφαση αυτή, η Επιτροπή καταλόγισε την παράβαση στην προσφεύγουσα όχι μόνον ως μητρική εταιρία της Copigraph, αλλά επίσης λόγω της προσωπικής και άμεσης συμμετοχής της στις δραστηριότητες της συμπράξεως.

9 Με προσφυγή που κατέθεσε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου [νυν Γενικού Δικαστηρίου] στις 11 Απριλίου 2002 και η οποία πρωτοκολλήθηκε με αριθμό T-109/02, η προσφεύγουσα άσκησε προσφυγή περί ακυρώσεως της αποφάσεως 2004/337.

10 Με απόφαση της 26ης Απριλίου 2007, T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 και T-136/02, Bolloré κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2007, σ. II-947, στο εξής: απόφαση Bolloré), το τότε Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι από την πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων η προσφεύγουσα δεν είχε τη δυνατότητα να λάβει γνώση της αιτιάσεως που στηρίζεται στην προσωπική και άμεση συμμετοχή της στις δραστηριότητες της συμπράξεως, ούτε των πραγματικών περιστατικών τα οποία η Επιτροπή έλαβε υπόψη με την απόφαση 2004/337 προς στήριξη της αιτιάσεως αυτής, οπότε η εταιρία αυτή δεν είχε μπορέσει να προβάλει την άμυνά της, κατά τη διοικητική διαδικασία, ως προς την εν λόγω αιτίαση και τα πραγματικά αυτά περιστατικά (απόφαση Bolloré, προπαρατεθείσα, σκέψη 79).

11 Ωστόσο, με τις σκέψεις 80 και 81 της αποφάσεως Bolloré, σκέψη 10 ανωτέρω, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι το διαπιστωθέν ελάττωμα έπρεπε να επιφέρει ως συνέπεια την ακύρωση της αποφάσεως 2004/337 μόνον αν τα όσα προέβαλε η Επιτροπή δεν μπορούσαν να αποδειχθούν επαρκώς κατά νόμο βάσει άλλων στοιχείων της αποφάσεως αυτής, σε σχέση με τα οποία οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις είχαν την ευκαιρία να προβάλουν την άποψή τους. Το Πρωτοδικείο προσέθεσε ότι αν, κατά την επί της ουσίας εξέταση, προέκυπτε ότι η Επιτροπή ορθώς είχε θεωρήσει την προσφεύγουσα υπεύθυνη για τη συμμετοχή της θυγατρικής της Copigraph στη σύμπραξη, η μη σύννομη ενέργεια της Επιτροπής δεν αρκούσε για να δικαιολογήσει την ακύρωση της αποφάσεως, διότι δεν θα μπορούσε να έχει επηρεάσει καθοριστικά το διατακτικό της αποφάσεως του θεσμικού αυτού οργάνου.

12 Τα στοιχεία αυτά οδήγησαν το Πρωτοδικείο, μετά την επί της ουσίας εξέταση, να κρίνει ότι η προσφεύγουσα ευθυνόταν για την παραβατική συμπεριφορά της θυγατρικής της, ανεξαρτήτως της άμεσης αναμείξεως της μητρικής εταιρίας, και να επιβεβαιώσει την απόφαση 2004/337 καθόσον υποχρέωνε την προσφεύγουσα στην καταβολή του επιβληθέντος από την Επιτροπή προστίμου.

13 Κατόπιν αιτήσεως αναιρέσεως που άσκησε η προσφεύγουσα για, μεταξύ άλλων, προσβολή των δικαιωμάτων της αμύνης, το Δικαστήριο, με απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2009, C-322/07 P, C-327/07 P και C-338/07 P, Papierfabrik August Koehler κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2009, σ. I-7191, στο εξής: απόφαση PAK), ακύρωσε την απόφαση Bolloré, σκέψη 10 ανωτέρω, καθώς και την απόφαση 2004/337, καθόσον αφορούσαν την προσφεύγουσα.

14 Το Δικαστήριο έκρινε ότι το γεγονός ότι η απόφαση 2004/337 είχε δεχθεί την ευθύνη της προσφεύγουσας για τη συμμετοχή της ως μητρικής εταιρίας της Copigraph, πέραν της προσωπικής συμμετοχής της μητρικής αυτής εταιρίας, δεν απέκλειε το ότι η εν λόγω απόφαση μπορούσε να είχε στηριχθεί σε συμπεριφορές ως προς τις οποίες η προσφεύγουσα δεν είχε μπορέσει να διασφαλίσει την άμυνά της (απόφαση PAK, σκέψη 13 ανωτέρω, σκέψη 44).

15 Το Δικαστήριο προσέθεσε ότι το Πρωτοδικείο πλανήθηκε περί το δίκαιο, καθόσον δεν άντλησε καμία έννομη συνέπεια από την απόφασή του ότι είχαν προσβληθεί τα δικαιώματα αμύνης της προσφεύγουσας (απόφαση PAK, σκέψη 13 ανωτέρω, σκέψη 45) και ότι έπρεπε συνεπώς να ακυρώσει την απόφαση Bolloré, σκέψη 10 ανωτέρω, καθόσον αφορούσε την προσφεύγουσα (απόφαση PAK, σκέψη 13 ανωτέρω, σκέψη 46).

16 Το Δικαστήριο, αποφαινόμενο το ίδιο οριστικώς επί της διαφοράς, σύμφωνα με το άρθρο 61, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου, έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι ο λόγος ακυρώσεως της αποφάσεως 2004/337 που είχε προβάλει η προσφεύγουσα και ο οποίος αντλούνταν από την προσβολή των δικαιωμάτων αμύνης ήταν βάσιμος και ότι η απόφαση αυτή έπρεπε συνεπώς να ακυρωθεί καθόσον αφορούσε την προσφεύγουσα (απόφαση PAK, σκέψη 13 ανωτέρω, σκέψη 48).

17 Κατόπιν της ακυρώσεως αυτής, η Επιτροπή εξέδωσε, στις 15 Σεπτεμβρίου 2009, νέα ανακοίνωση των αιτιάσεων (στο εξής: δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων), την οποία απηύθυνε στην προσφεύγουσα.

18 Με την ανακοίνωση αυτή, η Επιτροπή πληροφόρησε την προσφεύγουσα σχετικά με την πρόθεσή της να τη θεωρήσει υπεύθυνη για την παράβαση ως μητρική εταιρία της Copigraph, καθώς και για την άμεση ανάμειξή της στη σύμπραξη (σημεία 7 και 378 της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων).

19 Με τις από 16 Φεβρουαρίου 2010 παρατηρήσεις της, η προσφεύγουσα απάντησε στην ως άνω ανακοίνωση των αιτιάσεων.

20 Στις 23 Ιουνίου 2010, μετά από διαβούλευση με τη συμβουλευτική επιτροπή συμπράξεων και δεσποζουσών θέσεων και έχοντας υπόψη την τελική έκθεση του συμβούλου ακροάσεων, η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση C(2010) 4160 τελικό, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 101 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του άρθρου 53 της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ (Υπόθεση COMP/36.212 — Αυτογραφικό χαρτί) (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

21 Στην προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή ανέφερε ότι με την απόφαση αυτή αποκαθιστούσε την έλλειψη νομιμότητας που είχε διαπιστώσει το Δικαστήριο με την απόφαση PAK, σκέψη 13 ανωτέρω, συνεχίζοντας τη διαδικασία από το σημείο στο οποίο είχε σημειωθεί η έλλειψη νομιμότητας (αιτιολογικές σκέψεις 6 και 7 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

22 Κατά την Επιτροπή, η δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων αποσκοπούσε στη διόρθωση της διαδικαστικής πλημμέλειας που διαπράχθηκε από αυτήν κατά την έκδοση της αποφάσεως 2004/337. Η Επιτροπή προσέθεσε ότι η δεύτερη αυτή ανακοίνωση των αιτιάσεων είχε παράσχει τη δυνατότητα στην προσφεύγουσα να αμυνθεί όσον αφορά την ευθύνη της για τη συμμετοχή της στην παράβαση όχι μόνον ως μητρική εταιρία για την παράνομη συμπεριφορά της θυγατρικής της Copigraph, αλλά και για την άμεση και προσωπική ανάμειξή της στη σύμπραξη (αιτιολογική σκέψη 8 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

23 Η Επιτροπή διευκρίνισε ότι η προσβαλλόμενη απόφαση αποτελούσε συνέχεια της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων, ότι το κείμενο της αποφάσεως αυτής στηριζόταν, επί της ουσίας, στο κείμενο που είχε καταλήξει στην απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2001 και ότι ελάμβανε υπόψη την απόφαση Bolloré, σκέψη 10 ανωτέρω, καθώς και την απόφαση PAK, σκέψη 13 ανωτέρω (αιτιολογική σκέψη 9 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

24 Βάσει της ανακοινώσεώς της, της 18ης Ιουλίου 1996, σχετικά με τη μη επιβολή ή τη μείωση των προστίμων σε περιπτώσεις συμπράξεων (ΕΕ 1996, C-207, σ. 4, στο εξής: ανακοίνωση περί της συνεργασίας), η Επιτροπή χορήγησε στην προσφεύγουσα πρόσθετη μείωση του ποσού του προστίμου κατά 5 %, πλέον εκείνης του 20 % που της είχε χορηγήσει το 2001 (αιτιολογική σκέψη 473 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

25 Τα άρθρα 1 και 2, πρώτο εδάφιο, της προσβαλλομένης αποφάσεως έχουν ως εξής:

«*Άρθρο 1*

Η Bolloré παρέβη το άρθρο 101, παράγραφος 1, της ΣΛΕΕ και το άρθρο 53, παράγραφος 1, της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ με τη συμμετοχή της σε σύνολο συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών στον τομέα του αυτογραφικού χαρτιού.

Η διάρκεια της παραβάσεως εκτείνεται από τον Ιανουάριο του 1992 έως τον Σεπτέμβριο του 1995.

Άρθρο 2

Για την παράβαση που περιγράφεται στο άρθρο 1, επιβάλλεται στην Bolloré πρόστιμο 21 262 500 ευρώ.»

Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων

26 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του νυν Γενικού Δικαστηρίου στις 3 Σεπτεμβρίου 2010, η προσφεύγουσα άσκησε την υπό κρίση προσφυγή.

27 Η προσφεύγουσα ζητεί από το Γενικό Δικαστήριο:

— να ακυρώσει τα άρθρα 1 και 2 της προσβαλλομένης αποφάσεως,

— επικουρικώς, να μειώσει ουσιωδώς το ποσό του προστίμου που της επιβλήθηκε με το άρθρο 2 της εν λόγω αποφάσεως,

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

28 Η Επιτροπή ζητεί από το Γενικό Δικαστήριο:

— να απορρίψει την προσφυγή,

— να καταδικάσει την προσφεύγουσα στα δικαστικά έξοδα.

Σκεπτικό

29 Προς στήριξη της προσφυγής, η προσφεύγουσα προβάλλει έξι λόγους ακυρώσεως.

30 Ο πρώτος λόγος ακυρώσεως αντλείται από παράβαση των άρθρων 6 και 7 της Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ), και των άρθρων 41, 47 και 49 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2007, C-303, σ. 1, στο εξής: Χάρτης), στο μέτρο που η κύρωση που επιβλήθηκε στην προσφεύγουσα συνιστά παραβίαση της αρχής nullum crimen nulla peona sine lege, της αρχής της ασφαλείας δικαίου, της αρχής του προσωποπαγούς χαρακτήρα των ποινών και προσβολή του δικαιώματος για δίκαιη δίκη. Ο δεύτερος λόγος ακυρώσεως αντλείται από παράβαση των κανόνων περί παραγραφής. Ο τρίτος λόγος ακυρώσεως αφορά παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως. Ο τέταρτος λόγος ακυρώσεως αντλείται από παράβαση του εύλογου χρονικού διαστήματος και από την αδυναμία αμύνης συνεπεία της παρόδου του χρόνου μεταξύ του πέρατος της παραβάσεως και της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων. Ο πέμπτος λόγος ακυρώσεως αντλείται από παράβαση των κατευθυντήριων γραμμών, της 14ης Ιανουαρίου 1998, για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού αριθ. 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, [ΑΧ] (ΕΕ, C-9, σ. 3, στο εξής: κατευθυντήριες γραμμές), από παραβίαση των αρχών της εξατομικεύσεως των ποινών και της αναλογικότητας και από παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως. Ο έκτος λόγος ακυρώσεως αντλείται από παράβαση της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας, καθώς και από παραβίαση των αρχών της αναλογικότητας και της ίσης μεταχειρίσεως.

Επί του πρώτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από παράβαση των άρθρων 6 και 7 της ΕΣΔΑ και των άρθρων 41, 47 και 49 του Χάρτη

Επί του πρώτου σκέλους, που στηρίζεται σε παραβίαση της αρχής nullum crimen nulla poena sine lege και της αρχής της ασφαλείας δικαίου που διαλαμβάνονται στα άρθρα 6 και 7 της ΕΣΔΑ και στα άρθρα 47 και 49 του Χάρτη, καθώς και της αρχής του προσωποπαγούς χαρακτήρα των ποινών την οποία αναγνωρίζουν τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

31 Κατά την προσφεύγουσα, η Επιτροπή παραβίασε την αρχή nullum crimen nulla poena sine lege επιβάλλοντάς της κύρωση υπό την ιδιότητα της μητρικής εταιρίας της Copigraph. Συγκεκριμένα, καμία διάταξη του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα [101 ΣΛΕΕ] και [102 ΣΛΕΕ] (ΕΕ 2003, L 1, σ. 1), ή της Συνθήκης ΛΕΕ δεν προβλέπει τη δυνατότητα επιβολής κυρώσεων σε μια εταιρία με το αιτιολογικό ότι είναι η μητρική εταιρία ενός συμμετόχου στη σύμπραξη. Η αρχή της ασφαλείας δικαίου παραβιάστηκε λόγω της απόλυτης αδυναμίας προβλέψεως της ευθύνης των μητρικών εταιριών. Τέλος, η κύρωση της προσφεύγουσας ως μητρικής εταιρίας παραβιάζει την αρχή της νομιμότητας των ποινών.

32 Όσον αφορά την αρχή nullum crimen nulla poena sine lege, η Επιτροπή απαντά, αφενός, ότι η προσαπτώμενη παράβαση ορίζεται αναμφισβήτητα στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ και, αφετέρου, ότι η προσφεύγουσα δεν μπορεί να αρνηθεί ότι η νομολογία αποτελεί πηγή δικαίου. Όσον αφορά την αρχή

της ασφαλείας δικαίου, η αρχή αυτή δεν παραβιάστηκε. Όσον αφορά την αναφορά στην αρχή του προσωποπαγούς χαρακτήρα των ποινών, η αναφορά αυτή δεν λαμβάνει υπόψη το θεμέλιο της ευθύνης των μητρικών εταιριών για τη συμπεριφορά των θυγατρικών τους.

33 Πρέπει να υπομνησθεί ότι η αρχή nullum crimen nulla poena sine lege, που συγκαταλέγεται μεταξύ των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης επί των οποίων έχουν θεμελιωθεί οι κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, έχει καθιερωθεί επίσης από διάφορες διεθνείς συνθήκες και, ιδίως, με το άρθρο 7 της ΕΣΔΑ (βλ., κατά την έννοια αυτή, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 12ης Δεκεμβρίου 1996, C-74/95 και C-129/95, X, Συλλογή 1996, σ. I-6609, σκέψη 25· της 28ης Ιουνίου 2005, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P έως C-208/02 P και C-213/02 P, Dansk Rørindustri κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. I-5425, σκέψεις 215 έως 219· της 3ης Μαΐου 2007, C-303/05, Advocaten voor de Wereld, Συλλογή 2007, σ. I-3633, σκέψη 49, και της 22ας Μαΐου 2008, C-266/06 P, Evonik Degussa κατά Επιτροπής, που δεν έχει δημοσιευθεί στη Συλλογή, σκέψη 38).

34 Το άρθρο 7 της ΕΣΔΑ και το άρθρο 49 του Χάρτη ορίζουν ότι «[κ]ανείς δεν μπορεί να καταδικαστεί για πράξη ή παράλειψη, η οποία δεν αποτελούσε, κατά τη στιγμή της τέλεσής της, αδίκημα κατά το εθνικό ή το διεθνές δίκαιο».

35 Σύμφωνα με την αρχή nullum crimen nulla poena sine lege, ο νόμος πρέπει να ορίζει σαφώς τις αξιόποινες πράξεις και τις ποινές με τις οποίες τιμωρούνται οι πράξεις αυτές. Η προϋπόθεση αυτή πληρούται όταν ο πολίτης μπορεί να γνωρίζει, με βάση το γράμμα της σχετικής διάταξης και, εν ανάγκη, χάρη στην ερμηνεία που της έχει δοθεί από τα δικαστήρια, ποιες πράξεις ή παραλείψεις στοιχειοθετούν την ποινική ευθύνη του (αποφάσεις Advocaten voor de Wereld, σκέψη 33 ανωτέρω, σκέψη 50, και Evonik Degussa κατά Επιτροπής, σκέψη 33 ανωτέρω, σκέψη 39).

36 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει ότι από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου απορρέει ότι η έννοια του «δικαίου» κατά το άρθρο 7, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ αντιστοιχεί στην έννοια του «νόμου» που χρησιμοποιείται σε άλλες διατάξεις της ίδιας συμβάσεως και περιλαμβάνει το δίκαιο τόσο νομοθετικής όσο και νομολογιακής προελεύσεως (αποφάσεις Dansk Rørindustri κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 33 ανωτέρω, σκέψη 216, και Evonik Degussa κατά Επιτροπής, σκέψη 33 ανωτέρω, σκέψη 40).

37 Όπως όμως δεν μπορεί να αμφισβητηθεί —και εξάλλου δεν αμφισβητείται— ότι η προσαπτώμενη εν προκειμένω παράβαση ορίζεται σαφώς στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ και στο άρθρο 53 της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ, ομοίως δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι ο καταλογισμός στη μητρική εταιρία της παραβάσεως που διέπραξε η θυγατρική, με το αιτιολογικό ότι οι εταιρίες αυτές απαρτίζουν μία ενιαία επιχείρηση κατά την έννοια του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης και, συνεπώς, ότι η μητρική εταιρία θεωρείται ότι μετέσχε στην παράβαση όπως και η θυγατρική της, προκύπτει επίσης σαφώς από το δίκαιο της Ένωσης, σύμφωνα με την ήδη παλαιά νομολογία του Δικαστηρίου και του νυν Γενικού Δικαστηρίου.

38 Συγκεκριμένα, στην απόφασή του της 14ης Ιουλίου 1972, 48/69, Imperial Chemical Industries κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 99), το Δικαστήριο έκρινε ότι το γεγονός ότι μια θυγατρική εταιρία έχει χωριστή νομική προσωπικότητα δεν αρκεί για να αποκλειστεί η δυνατότητα καταλογισμού της συμπεριφοράς της στη μητρική εταιρία. Το Δικαστήριο προσέθεσε ότι τούτο μπορούσε να ισχύει ιδίως όταν η θυγατρική δεν καθορίζει αυτοτελώς τη συμπεριφορά της στην αγορά, αλλά εφαρμόζει κατ' ουσίαν τις οδηγίες της μητρικής εταιρίας (σκέψεις 132 και 133 της αποφάσεως).

39 Στην απόφασή του της 25ης Οκτωβρίου 1983, 107/82, AEG-Telefunken κατά Επιτροπής (Συλλογή 1983, σ. 3151), το Δικαστήριο, σε μια περίπτωση που αφορούσε ενέργειες μιας θυγατρικής κατά 100 % της AEG, καταλόγισε στην τελευταία αυτή τη συμπεριφορά της θυγατρικής της στηριζόμενο στο τεκμήριο ότι η θυγατρική αυτή ακολουθούσε την πολιτική που είχε χαράξει η μητρική της εταιρία (σκέψη 50 της αποφάσεως).

40 Στην απόφασή του της 16ης Νοεμβρίου 2000, C-294/98 P, Metsä-Serla κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2000, σ. I-10065), το Δικαστήριο τόνισε ότι, κατά πάγια νομολογία, η αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορά μιας εταιρίας μπορεί να καταλογιστεί σε άλλη, όταν η πρώτη δεν έχει καθορίσει αυτοτελώς τη συμπεριφορά της στην αγορά, αλλά έχει ακολουθήσει ουσιαστικά τις οδηγίες της δεύτερης, ενόψει ιδίως των οικονομικών και νομικών δεσμών που τις συνδέουν (σκέψη 27 της αποφάσεως). Το Δικαστήριο προσέθεσε ότι, υπό τις συνθήκες αυτές, η ερμηνεία που έδωσε το τότε Πρωτοδικείο στο άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 δεν αντέβαινε στην αρχή της νομιμότητας, εφόσον οι αναιρεσείουσες στην υπόθεση εκείνη, στις οποίες είχε καταλογισθεί η αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορά της ένωσης που εμπορευόταν τα προϊόντα τους, είχαν καταδικαστεί βάσει του άρθρου αυτού σε πρόστιμο λόγω παραβάσεως που θεωρήθηκε ότι διέπραξαν οι ίδιες ως εκ του καταλογισμού αυτού (σκέψη 28 της αποφάσεως).

41 Τέλος, στις αποφάσεις του της 10ης Σεπτεμβρίου 2009, C-97/08 P, Akzo Nobel κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2009, σ. I-8237, σκέψη 58), της 20ής Ιανουαρίου 2011, C-90/09 P, General Química κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2011, σ. I-1, σκέψη 37), της 29ης Μαρτίου 2011, C-201/09 P και C-216/09 P, ArcelorMittal Luxembourg κατά Επιτροπής και Επιτροπή κατά ArcelorMittal Luxembourg κ.λπ. (Συλλογή 2011, σ. I-2239, σκέψη 96), και της 29ης Σεπτεμβρίου 2011, C-520/09 P, Arkema κατά Επιτροπής (Συλλογή 2011, σ. I-8901, σκέψη 38), το Δικαστήριο επανέλαβε τη θέση ότι η συμπεριφορά μιας θυγατρικής εταιρίας μπορεί να καταλογισθεί στη μητρική εταιρία, ιδίως όταν η θυγατρική δεν καθορίζει αυτοτελώς τη συμπεριφορά της στην αγορά, αλλά εφαρμόζει κατά κύριο λόγο τις οδηγίες της μητρικής εταιρίας.

42 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι, σε αντίθεση προς όσα υποστηρίζει η προσφεύγουσα, η προσβαλλόμενη απόφαση, με την οποία της επιβλήθηκε κύρωση για τον λόγο ότι ήταν η μητρική εταιρία ενός συμμετόχου της συμπράξεως με τον οποίο συναποτελούσε μια οικονομική ενότητα, ουδόλως παραβιάζει την αρχή nullum crimen nulla peona sine lege.

43 Επιπλέον και σε αντίθεση προς όσα ισχυρίζεται η προσφεύγουσα, οι προϋποθέσεις της ευθύνης των μητρικών εταιριών για τη συμπεριφορά των θυγατρικών τους ουδόλως χαρακτηρίζονται από «απόλυτη αδυναμία προβλέψεως» η οποία θα αντέβαινε, κατ' αυτήν, στην αρχή της ασφαλείας δικαίου.

44 Καταρχάς, ήδη πριν από την περίοδο της παραβάσεως, το Δικαστήριο είχε σαφώς δεχθεί την ύπαρξη ενός τεκμηρίου ότι μια μητρική εταιρία η οποία κατέχει το 100 % του κεφαλαίου της θυγατρικής της ασκεί καθοριστική επιρροή στη συμπεριφορά της θυγατρικής αυτής (απόφαση AEG-Telefunken κατά Επιτροπής, σκέψη 39 ανωτέρω, σκέψη 50).

45 Εν συνεχεία, η ως άνω συναχθείσα λύση εφαρμόστηκε στις αποφάσεις που αποτέλεσαν τη συνέχεια της αποφάσεως που παρατέθηκε στη σκέψη 44 ανωτέρω (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 1ης Απριλίου 1993, T-65/89, BPB Industries και British Gypsum κατά Επιτροπής, Συλλογή 1993, σ. II-389, σκέψεις 149 και 150· της 14ης Μαΐου 1998, T-354/94, Stora Kopparbergs Bergslags κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-2111, σκέψη 80· της 20ής Απριλίου 1999, T-305/94 έως T-307/94, T-313/94 έως T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 και T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. II-931, σκέψεις 960, 961 και 984· της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, T-203/01, Michelin κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. II-4071, σκέψη 290· της 15ης Ιουνίου 2005, T-71/03, T-74/03, T-87/03 και T-91/03, Tokai Carbon κ.λπ. κατά Επιτροπής, που δεν έχει δημοσιευθεί στη Συλλογή, σκέψεις 58 έως 60· της 15ης Σεπτεμβρίου 2005, T-325/01, DaimlerChrysler κατά Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. II-3319, σκέψεις 219 έως 221· της 27ης Σεπτεμβρίου 2006, T-330/01, Akzo Nobel κατά Επιτροπής, Συλλογή 2006, σ. II-3389, σκέψεις 81 έως 83· T-314/01, Avebe κατά Επιτροπής, Συλλογή 2006, σ. II-3085, σκέψη 136· T-43/02, Jungbunzlauer κατά Επιτροπής, Συλλογή 2006, σ. II-3435, σκέψη 125· της 12ης Σεπτεμβρίου 2007, T-30/05, Prym και Prym Consumer κατά Επιτροπής, που δεν έχει δημοσιευθεί στη Συλλογή, σκέψη 146· της 12ης Δεκεμβρίου 2007, T-112/05, Akzo Nobel κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2007, σ. II-5049, σκέψεις 60 έως 62· της 8ης Ιουλίου 2008, T-54/03, Lafarge κατά Επιτροπής, που δεν έχει δημοσιευθεί στη Συλλογή,

σκέψεις 541 έως 560· της 8ης Οκτωβρίου 2008, T-69/04, Schunk και Schunk Kohlenstoff-Technik κατά Επιτροπής, Συλλογή 2008, σ. II-2567, σκέψεις 56 έως 58· της 30ής Απριλίου 2009, T-12/03, Itochu κατά Επιτροπής, Συλλογή 2009, σ. II-883, σκέψεις 49 έως 51· της 30ής Σεπτεμβρίου 2009, T-175/05, Akzo Nobel κ.λπ. κατά Επιτροπής, που δεν έχει δημοσιευθεί στη Συλλογή, σκέψεις 91 και 92, και T-161/05, Hoechst κατά Επιτροπής, Συλλογή 2009, σ. II-3555, σκέψη 59).

46 Η τελευταία αυτή διαπίστωση σχετικά με την εφαρμογή της ως άνω συναχθείσας λύσεως στις αποφάσεις που αποτέλεσαν τη συνέχεια της αποφάσεως AEG-Telefunken κατά Επιτροπής, σκέψη 39 ανωτέρω, ουδόλως τίθεται εν αμφιβόλω από την αναφορά που κάνει η προσφεύγουσα στο σημείο 198 των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα Y. Bot στην απόφαση ArcelorMittal Luxembourg κατά Επιτροπής, σκέψη 41 ανωτέρω (Συλλογή 2011, σ. I-2239), διευκρινιζομένου ότι το Δικαστήριο, στην απόφαση αυτή (σκέψεις 95 έως 100), δεν ακολούθησε τις θέσεις που ο γενικός εισαγγελέας διατύπωσε στο σημείο 213 των προτάσεών του.

47 Όσον αφορά το επιχείρημα ότι η ευθύνη των μητρικών εταιριών δεν μπορεί να προβλεφθεί, διότι στηρίζεται στην έννοια της επιχειρήσεως που είναι και αυτή ασαφής και εξελίσσεται συνεχώς, το εν λόγω επιχείρημα πρέπει να απορριφθεί.

48 Συγκεκριμένα, το γεγονός, αφενός, ότι η έννοια της επιχειρήσεως εφαρμόζεται σε δυνητικά ποικίλους τρόπους ασκήσεως οικονομικής δραστηριότητας, διότι, κατά τη νομολογία, η επιχείρηση κατά το δίκαιο του ανταγωνισμού της Ένωσης περιλαμβάνει κάθε φορέα ο οποίος ασκεί οικονομική δραστηριότητα, ανεξαρτήτως του νομικού καθεστώτος που τον διέπει και του τρόπου χρηματοδοτήσεώς του, και, αφετέρου, ότι ο όρος επιχείρηση, εντασσόμενος στο ίδιο πλαίσιο, πρέπει να νοείται ως οικονομική ενότητα, έστω και αν από νομική άποψη η οικονομική αυτή ενότητα αποτελείται από περισσότερα φυσικά ή νομικά πρόσωπα (βλ. απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2009, Akzo Nobel κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 41 ανωτέρω, σκέψεις 54 και 55 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), ουδόλως επηρεάζει το γεγονός ότι η έννοια της επιχειρήσεως, ως οικονομικής ενότητας, είναι απολύτως προσδιορισμένη και προβλέψιμη όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ των μητρικών εταιριών και των κατά 100 % θυγατρικών εταιριών.

49 Περαιτέρω, το γεγονός ότι η Επιτροπή μπορεί να επιβάλει την κύρωση αποκλειστικά στη θυγατρική, ή αποκλειστικά στην μητρική εταιρία, ή ακόμη και σε αμφότερες, ουδόλως συνιστά παραβίαση της αρχής της ασφαλείας δικαίου, η οποία επιτάσσει οι σχετικοί κανόνες δικαίου να είναι σαφείς και συγκεκριμένοι και σκοπεί στην εξασφάλιση του προβλέψιμου των καταστάσεων και των εννόμων σχέσεων (απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Σεπτεμβρίου 2005, C-199/03, Ιρλανδία κατά Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. I-8027, σκέψη 69).

50 Συγκεκριμένα, η ευχέρεια που έχει η Επιτροπή να επιβάλει την κύρωση στη μια και/ή στην άλλη από τις δύο οντότητες, τις οποίες αποτελούν η μητρική και η θυγατρική εταιρία, οι οποίες συναπαρτίζουν μια επιχείρηση που έχει παραβεί το άρθρο 101 ΣΛΕΕ ή το άρθρο 53 της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ, απορρέει σαφώς από την από κοινού ευθύνη τους η οποία υπομνήσθηκε με τη νομολογία που παρατέθηκε στη σκέψη 45 ανωτέρω (βλ. επίσης, κατά την έννοια αυτή, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 2ας Οκτωβρίου 2003, C-196/99 P, Aristrain κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. I-11005, σκέψη 99, in fine, και Dansk Rørindustri κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 33 ανωτέρω, σκέψη 118, in fine).

51 Τέλος, όσον αφορά το επιχείρημα ότι η κύρωση της προσφεύγουσας συνιστά παραβίαση της αρχής του προσωποπαγούς χαρακτήρα των ποινών, κατά την οποία κανείς δεν τιμωρείται παρά για πράξεις που έχει τελέσει ο ίδιος, αρκεί να τονιστεί ότι το επιχείρημα αυτό παραβλέπει το θεμέλιο της ευθύνης της μητρικής εταιρίας, η οποία δεν αποτελεί ευθύνη άνευ υπαιτιότητας για πράξεις τρίτου, αλλά ευθύνη λόγω υπαιτιότητας και προσωποπαγούς χαρακτήρα.

52 Συγκεκριμένα, όπως έχει υπενθυμίσει το Δικαστήριο, το δίκαιο του ανταγωνισμού της Ένωσης στηρίζεται στην αρχή της προσωπικής ευθύνης της οικονομικής οντότητας που διέπραξε την παράβαση. Αν η μητρική εταιρία αποτελεί τμήμα της οικονομικής αυτής ενότητας, τότε η μητρική

εταιρία θεωρείται αλληλεγγύως υπεύθυνη, για τις παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού, με τα λοιπά νομικά πρόσωπα που αποτελούν την ενότητα αυτή. Συγκεκριμένα, ακόμη και αν η μητρική εταιρία δεν συμμετέχει άμεσα στην παράβαση, ασκεί, στην περίπτωση αυτή, καθοριστική επιρροή επί των θυγατρικών της που συμμετείχαν στην παράβαση. Κατά συνέπεια, στο πλαίσιο αυτό, η ευθύνη της μητρικής εταιρίας δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά αντικειμενική ευθύνη (απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2009, Akzo Nobel κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 41 ανωτέρω, σκέψη 77). Σε μια τέτοια περίπτωση, η μητρική εταιρία καταδικάζεται για παράβαση που λογίζεται ότι διέπραξε η ίδια (αποφάσεις Metsä-Serla κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 40 ανωτέρω, σκέψη 34, και Schunk Kohlenstoff-Technik κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 45 ανωτέρω, σκέψη 74).

53 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι η προσφεύγουσα κακώς υποστηρίζει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση παραβιάζει τις αρχές nullum crimen nulla peona sine lege, της ασφαλείας δικαίου και του προσωποπαγούς χαρακτήρα των ποινών. Επομένως, το υπό εξέταση σκέλος του πρώτου λόγου ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του δευτέρου σκέλους, που αντλείται από το ότι οι συνθήκες της ακροάσεως της προσφεύγουσας προσβάλλουν το δικαίωμα για δίκαιη δίκη που διαλαμβάνεται στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και στα άρθρα 41 και 47 του Χάρτη, καθώς και την απαίτηση περί αμεροληψίας

54 Με το υπό εξέταση σκέλος του πρώτου λόγου ακυρώσεως, η προσφεύγουσα υποστηρίζει, κατ' ουσίαν, ότι το δικαίωμά της για δίκαιη δίκη προσεβλήθη από την Επιτροπή. Συγκεκριμένα, η προσφεύγουσα δεν ακούστηκε από τους «δικαστές της», καθόσον κανένα μέλος της Επιτροπής δεν παρέστη στην ακρόασή της. Επιπλέον, δεν τηρήθηκε η απαίτηση περί αμεροληψίας, τόσο αντικειμενικής όσο και υποκειμενικής, της διαδικασίας.

55 Η Επιτροπή απαντά ότι δεν αποτελεί δικαστήριο. Το γεγονός ότι κανένα από τα μέλη της δεν παρέστη στην ακρόαση δεν καθιστά πλημμελή τη διαδικασία, η οποία είναι διοικητικής φύσεως. Όσον αφορά την αιτίαση σχετικά με την παράβαση της απαιτήσεως περί αμεροληψίας, η αιτίαση αυτή είναι αλυσιτελής, διότι στηρίζεται στην παραδοχή ότι η Επιτροπή αποτελεί δικαστήριο. Εν πάση περιπτώσει, η Επιτροπή, η οποία ουδόλως αρνείται ότι υπόκειται στην απαίτηση αυτή, τήρησε την εν λόγω απαίτηση.

56 Όσον αφορά, καταρχάς, την επιχειρηματολογία που αντλείται από το ότι το δικαίωμα για δίκαιη δίκη της προσφεύγουσας προσεβλήθη λόγω του ότι η τελευταία αυτή δεν ακούστηκε από τους «δικαστές της», η επιχειρηματολογία αυτή πρέπει να απορριφθεί.

57 Συγκεκριμένα, η εν λόγω επιχειρηματολογία στηρίζεται στην παραδοχή ότι η Επιτροπή αποτελεί δικαστήριο κατά την έννοια του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ και του άρθρου 47 του Χάρτη. Από πάγια νομολογία προκύπτει όμως ότι η Επιτροπή δεν είναι δικαστήριο κατά την έννοια των διατάξεων αυτών (απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Οκτωβρίου 1980, 209/78 έως 215/78 και 218/78, van Landewyck κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 207, σκέψη 81· αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, T-348/94, Enso Española κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1875, σκέψη 56, και Lafarge κατά Επιτροπής, σκέψη 45 ανωτέρω, σκέψη 38).

58 Επιπλέον, και όσον αφορά, ειδικότερα, το γεγονός ότι κανένα από τα μέλη της Επιτροπής δεν παρέστη στην ακρόαση της προσφεύγουσας, το γεγονός αυτό δεν είναι ικανό να καταστήσει πλημμελή τη διοικητική διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής.

59 Έτσι, σε μια υπόθεση στην οποία ο προσφεύγων επικαλούνταν ακριβώς την απουσία των μελών της Επιτροπής κατά την ακρόασή του, το Δικαστήριο έκρινε ότι, κατά τη διοικητική διαδικασία σε υποθέσεις συμπράξεων, τίποτε δεν εμποδίζει τα μέλη της Επιτροπής που είναι αρμόδια να λάβουν απόφαση περί επιβολής προστίμου να ενημερώνονται για τα αποτελέσματα της ακροάσεως από

πρόσωπα στα οποία η Επιτροπή ανέθεσε τη διεξαγωγή της (απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Ιουλίου 1970, 44/69, Buchler κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 457, σκέψεις 19 έως 23).

60 Η λύση αυτή, που στηρίζεται στη διοικητική —και όχι δικαιοδοτική— διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής, υιοθετήθηκε στο πλαίσιο του κανονισμού 99/63/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 25ης Ιουλίου 1963, περί των ακροάσεων που προβλέπονται στο άρθρο 19, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 17 (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001 σ. 37), και, ακριβέστερα, του άρθρου του 9, παράγραφος 1. Η εν λόγω λύση εξακολουθεί να ισχύει στο πλαίσιο του κανονισμού (ΕΚ) 773/2004 της Επιτροπής, της 7ης Απριλίου 2004, σχετικά με τη διεξαγωγή από την Επιτροπή των διαδικασιών δυνάμει των άρθρων [101 ΣΛΕΕ] και [102 ΣΛΕΕ] (ΕΕ L 123, σ. 18), και, ακριβέστερα, του άρθρου του 14, παράγραφος 1.

61 Από τα προεκτεθέντα απορρέει ότι το επιχείρημα που αντλείται από προσβολή του δικαιώματος για δίκαιη δίκη, λόγω του ότι η προσφεύγουσα «δεν ακούστηκε από τους δικαστές της», είναι αβάσιμο.

62 Πρέπει, εν συνεχεία, να εξετασθεί η επιχειρηματολογία της προσφεύγουσας ότι δεν τηρήθηκε η απαίτηση περί αμεροληψίας, τόσο αντικειμενικής όσο και υποκειμενικής, της διαδικασίας.

63 Πρώτον, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή παραβαίνει την απαίτηση περί αντικειμενικής αμεροληψίας σωρεύοντας τις λειτουργίες της διερεύνησης και της επιβολής της κυρώσεως.

64 Πρέπει, ωστόσο, να τονιστεί ότι το επιχείρημα αυτό, όπως και η αναφορά που έκανε η προσφεύγουσα, στο πλαίσιο αυτό, στην απόφαση του ΕΔΔΑ της 11ης Ιουνίου 2009, 5242/04, D. H. Dubus S.A. κατά Γαλλίας, στηρίζονται, εκ νέου, στην εσφαλμένη παραδοχή ότι η Επιτροπή αποτελεί δικαστήριο κατά την έννοια του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ και του άρθρου 47 του Χάρτη.

65 Βεβαίως η Επιτροπή, όπως εξάλλου το τονίζει και η ίδια, πρέπει να τηρεί, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, τις γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης (βλ. απόφαση του Πρωτοδικείου της 15ης Μαρτίου 2000, T-25/95, T-26/95, T-30/95 έως T-32/95, T-34/95 έως T-39/95, T-42/95 έως T-46/95, T-48/95, T-50/95 έως T-65/95, T-68/95 έως T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 και T-104/95, Cimenteries CBR κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. II-491, σκέψη 718 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), στις οποίες συγκαταλέγεται το δικαίωμα για δίκαιη δίκη, που διαλαμβάνεται στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και στο άρθρο 47 του Χάρτη, και του οποίου εκδήλωση συνιστά η φερόμενη ως παραβιασθείσα απαίτηση περί αμεροληψίας.

66 Το γεγονός όμως ότι η Επιτροπή, διοικητικό όργανο, ασκεί ταυτοχρόνως τις λειτουργίες διερεύνησης και επιβολής της κυρώσεως όσον αφορά τις παραβάσεις του άρθρου 101 ΣΛΕΕ δεν συνιστά παράβαση της απαιτήσεως αυτής περί αμεροληψίας, εφόσον οι αποφάσεις αυτές υπόκεινται στον έλεγχο του δικαστή της Ένωσης (βλ., κατά την έννοια αυτή, αποφάσεις του Πρωτοδικείου Enso Española κατά Επιτροπής, σκέψη 57 ανωτέρω, σκέψεις 56 έως 64, και της 11ης Μαρτίου 1999, T-156/94, Aristrain κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. II-645, σκέψεις 102 και 103).

67 Το γεγονός ότι η προσβαλλόμενη απόφαση εκδόθηκε μετά την εκ μέρους του δικαστή της Ένωσης ακύρωση μιας πρώτης αποφάσεως ουδόλως θέτει εν αμφιβόλω την εκτίμηση αυτή.

68 Δεύτερον, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή παρέβη την απαίτηση περί υποκειμενικής αμεροληψίας με τη συμπεριφορά της και τις δηλώσεις της πριν και κατά τη διαδικασία που κατέληξε στην έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως.

69 Η προσφεύγουσα επικαλείται, αφενός, ορισμένες δηλώσεις του μέλους της Επιτροπής που είναι αρμόδιο για την πολιτική του ανταγωνισμού όσον αφορά τις υποθέσεις περί «επανεκδόσεως» αποφάσεων που ακυρώθηκαν για διαδικαστικούς λόγους, αφετέρου, ορισμένους όρους που χρησιμοποίησε η Επιτροπή για να προσδιορίσει την παρούσα διαδικασία και, τέλος, ορισμένες

εκφράσεις της προσβαλλομένης αποφάσεως, από τις οποίες κατ' αυτήν προκύπτει ότι η τελευταία αυτή αποτελούσε, για την Επιτροπή, απλώς μια «διοικητική διαδικασία» για της οποίας τη δυσμενή για την προσφεύγουσα έκβαση δεν χωρούσε καμία αμφιβολία.

70 Ακριβέστερα, πριν από την κίνηση της παρούσας διαδικασίας, το αρμόδιο για την πολιτική του ανταγωνισμού μέλος της Επιτροπής δεν έκρυψε, σε ανακοινωθέντα Τύπου σχετικά με προηγούμενες υποθέσεις περί «επανεκδόσεως», την τύχη που η Επιτροπή προτίθεται να επιφυλάσσει στις επιχειρήσεις για τις οποίες ο δικαστής της Ένωσης έχει αναγνωρίσει ότι έχουν προσβληθεί τα δικαιώματά τους. Το μέλος αυτό ανέφερε έτσι ότι «οι επιχειρήσεις μπορού[σαν] συνεπώς να έχουν τη βεβαιότητα ότι δεν θα απ[έφευγαν], για διαδικαστικούς λόγους, τα πρόστιμα που επιβάλλονται στις υποθέσεις που αφορούν συμπράξεις» και ότι «η Επιτροπή απ[ηύθυνε] σαφές μήνυμα ότι οι μετέχοντες σε σύμπραξη δεν μπορούν να αποφύγουν τα πρόστιμα για διαδικαστικούς λόγους».

71 Περαιτέρω, οι όροι που χρησιμοποίησε η Επιτροπή για να προσδιορίσει την παρούσα διαδικασία δεν αφήνουν αμφιβολία όσον αφορά τον κύριο σκοπό της και όσον αφορά την προγραμματισμένη έκβασή της: στο ανακοινωθέν της Τύπου σχετικά με την προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή ανέφερε ότι είχε «επανεκδώσει» την απόφασή της έναντι της προσφεύγουσας και περιέγραψε την παρούσα διαδικασία στην προσβαλλόμενη απόφαση ως μια απλή «επανάληψη» της αρχικής διαδικασίας και όχι ως νέα διαδικασία.

72 Τέλος, ο σκοπός της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων συνίστατο, όπως ομολόγησε και η ίδια η Επιτροπή, στο να ανακοινωθεί στην προσφεύγουσα η νέα αιτίαση σχετικά με την προσωπική συμμετοχή της. Συναφώς, το γεγονός ότι η Επιτροπή φαίνεται να εκπλήσσεται για το ότι η προσφεύγουσα «επωφελήθηκε» από τη διαδικασία αυτή για να απαντήσει στην πρώτη αιτίαση σχετικά με τον ρόλο της ως μητρική εταιρία αποδεικνύει ότι η παρούσα διαδικασία δεν συνιστά, για την Επιτροπή, παρά μια «απλή διοικητική διατύπωση».

73 Πρέπει να τονιστεί ότι η εκ μέρους της Επιτροπής βεβαίωση της αποφασιστικότητάς της να μην επιτρέψει στα μέλη των επιζήμιων για τον ανταγωνισμό συμπράξεων να αποφεύγουν, για διαδικαστικούς λόγους, τις κυρώσεις που προβλέπει το δίκαιο της Ένωσης, ουδόλως αποτελεί εκδήλωση μεροληψίας, αλλά απλώς την επιβεβαίωση μιας σαφούς βουλήσεως, που είναι πλήρως σύμφωνη με την αποστολή που έχει ανατεθεί στην Επιτροπή, αποκαταστάσεως, ανά περίπτωση, των διαπιστουμένων διαδικαστικών παρατυπιών, προκειμένου να μην εξασθενίσει την αποτελεσματικότητα του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης.

74 Εξάλλου, ουδεμία μεροληψία υφίσταται στο γεγονός ότι η Επιτροπή επανέλαβε τη διαδικασία από το σημείο στο οποία διαπιστώθηκε η έλλειψη νομιμότητας. Συναφώς, από τη νομολογία προκύπτει ότι η ακύρωση πράξεως της Ένωσης δεν επηρεάζει αναγκαστικά τις προπαρασκευαστικές αυτής πράξεις (βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 12ης Νοεμβρίου 1998, C-415/96, Ισπανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. I-6993, σκέψη 32 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), καθόσον η διαδικασία που αποβλέπει στην αντικατάσταση της πράξεως αυτής μπορεί καταρχήν να επαναλαμβάνεται από το συγκεκριμένο σημείο κατά το οποίο τελέστηκε η παρανομία (απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Οκτωβρίου 2002, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P έως C-252/99 P και C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. I-8375, σκέψη 73).

75 Εν προκειμένω, η έλλειψη νομιμότητας προέκυψε από μια διαφορά μεταξύ της αποφάσεως 2004/337 και της πρώτης ανακοινώσεως των αιτιάσεων, καθόσον η απόφαση αυτή κηρύσσει, για πρώτη φορά, την προσφεύγουσα υπεύθυνη για την παράβαση και ως άμεσο αυτουργό. Απευθύνοντας στην προσφεύγουσα νέα ανακοίνωση των αιτιάσεων με την οποία την θεωρούσε υπεύθυνη και υπό την ιδιότητα αυτή, η Επιτροπή διόρθωσε την έλλειψη νομιμότητας που είχε διαπιστώσει το Δικαστήριο.

76 Το ότι η Επιτροπή, με το ανακοινωθέν της Τύπου στα αγγλικά σχετικά με την προσβαλλόμενη απόφαση, ανέφερε ότι είχε «επανεκδώσει» μια απόφαση —ενώ η γαλλική απόδοση κάνει λόγο για την «έκδοση νέας αποφάσεως»— ουδόλως αποδεικνύει ότι η Επιτροπή μεροληπτησε κατά της προσφεύγουσας στο πλαίσιο της διαδικασίας που κατέληξε στην απόφαση αυτή.

77 Η προσφεύγουσα ουδόλως αποδεικνύει ότι η Επιτροπή θεώρησε την επανάληψη της διαδικασίας ως μια «απλή διοικητική διατύπωση», υπό την έννοια ότι το θεσμικό αυτό όργανο δεν έδωσε καμία σημασία στα στοιχεία που προέβαλε η προσφεύγουσα στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής. Προκύπτει, αντιθέτως, ότι η Επιτροπή εξέδωσε την προσβαλλόμενη απόφαση, η οποία περιέχει εξάλλου μια μείωση του ποσού του προστίμου που επιβλήθηκε στην προσφεύγουσα, κατά το πέρας μιας κατ' αντιπαράθεση διαδικασίας και έχοντας υπόψη τα στοιχεία που προέβαλε η προσφεύγουσα.

78 Εν πάση περιπτώσει και στον βαθμό που η προσφεύγουσα αποσκοπεί στο να καταγγείλει μια υποτιθέμενη προκατάληψη της Επιτροπής έναντι αυτής, πρέπει να υπομνησθεί ότι η ύπαρξη παραβάσεως πρέπει να εκτιμάται αποκλειστικά βάσει των αποδεικτικών στοιχείων που συνέλεξε η Επιτροπή. Συνεπώς, οσάκις το υποστατό μιας παραβάσεως έχει όντως αποδειχθεί κατά το πέρας της διοικητικής διαδικασίας, η απόδειξη του ότι η Επιτροπή εκδήλωσε προώρως, κατά τη διαδικασία αυτή, την πεποίθησή της ότι υφίσταται η εν λόγω παράβαση δεν αναιρεί την απόδειξη της παραβάσεως αυτής καθεαυτήν. Το μοναδικό κρίσιμο ζήτημα είναι κατ' ουσίαν αν η παράβαση αποδεικνύεται ή όχι με τα εν λόγω αποδεικτικά στοιχεία (αποφάσεις του Πρωτοδικείου Cimenteries CBR κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 65 ανωτέρω, σκέψη 726, και της 5ης Απριλίου 2006, T-279/02, Degussa κατά Επιτροπής, Συλλογή 2006, σ. II-897, σκέψη 414).

79 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι η αιτίαση που αντλείται από την παράβαση του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ πρέπει να απορριφθεί.

80 Ο πρώτος λόγος ακυρώσεως, δεδομένου ότι είναι αβάσιμος ως προς όλα τα σκέλη του, πρέπει να απορριφθεί.

81 Συνεχίζοντας την εξέταση της υπό κρίση προσφυγής, πρέπει να τονισθεί ότι ο δεύτερος λόγος, που αντλείται από παράβαση των κανόνων περί παραγραφής όσον αφορά την επιβολή κυρώσεων, μπορεί, εξ ορισμού, να αφορά μόνο την επιβολή του προστίμου και όχι καθεαυτήν τη διαπίστωση της παραβάσεως (βλ., κατά την έννοια αυτή, αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 6ης Οκτωβρίου 2005, T-22/02 και T-23/02, Sumitomo Chemical και Sumika Fine Chemicals κατά Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. II-4065, σκέψεις 40 έως 64, και της 16ης Νοεμβρίου 2006, T-120/04, Peróxidos Orgánicos κατά Επιτροπής, Συλλογή 2006, σ. II-4441, σκέψη 18). Συνεπώς, ο δεύτερος λόγος θα εξετασθεί μετά τους λόγους ακυρώσεως που βάλλουν κατά της νομιμότητας της προσβαλλομένης αποφάσεως όσον αφορά τη διαπίστωση της παραβάσεως.

82 Υπό τις συνθήκες αυτές, η εξέταση της υπό κρίση προσφυγής πρέπει να συνεχισθεί με τον τρίτο λόγο.

Επί του τρίτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως

83 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι στην προσβαλλόμενη απόφαση έτυχε άνισης μεταχειρίσεως σε σχέση με τη Stora. Η Stora, μητρική εταιρία, όπως η προσφεύγουσα, μιας θυγατρικής που μετέσχε στην παράβαση, δεν υπέστη, σε αντίθεση με την προσφεύγουσα, κύρωση υπό την ιδιότητα της μητρικής εταιρίας, μολονότι εξακολουθούσε να είναι, κατά την πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων και σε αντίθεση με την προσφεύγουσα, μειοψηφικός μέτοχος της πρώην θυγατρικής της και αποτελούσε μία από τις ηγετικές εταιρίες παγκοσμίως στην αγορά του χαρτιού.

84 Η Επιτροπή τονίζει ότι η Stora τελούσε σε κατάσταση διαφορετική από αυτή της προσφεύγουσας κατά τον χρόνο της αποφάσεως 2004/337. Εν πάση περιπτώσει, μια επιχείρηση δεν μπορεί να αποφύγει την ευθύνη της κατά το δίκαιο του ανταγωνισμού λόγω του γεγονότος και μόνον ότι άλλες επιχειρήσεις

έτυχαν διαφορετικής μεταχειρίσεως. Τέλος, η Επιτροπή διαθέτει, αφής στιγμής εντοπιστεί η επιχείρηση που διέπραξε την παράβαση, διακριτική εξουσία όσον αφορά τον αποδέκτη της αποφάσεως και τον οφειλέτη του προστίμου.

85 Κατά τη νομολογία, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως επιτάσσει να μην επιφυλάσσεται σε όμοιες καταστάσεις διαφορετική μεταχείριση ούτε σε διαφορετικές καταστάσεις όμοια μεταχείριση, εκτός αν η διαφοροποίηση δικαιολογείται αντικειμενικώς (απόφαση του Δικαστηρίου της 13ης Δεκεμβρίου 1984, 106/83, Sermide, Συλλογή 1984, σ. 4209, σκέψη 28, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, T-311/94, BPB de Eendracht κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1129, σκέψη 309).

86 Επιβάλλεται, εκ προοιμίου, η διαπίστωση ότι, σε αντίθεση προς όσα υποστηρίζει η προσφεύγουσα, η Stora και η τελευταία αυτή δεν τελούσαν σε παρεμφερείς καταστάσεις.

87 Συγκεκριμένα, καίτοι οι εταιρίες αυτές ήσαν όντως, αμφότερες, μητρικές εταιρίες θυγατρικών που εμπλέκονταν στην παράβαση και ήσαν, υπό την ιδιότητά τους αυτή, αποδέκτες της πρώτης ανακοινώσεως των αιτιάσεων, γεγονός παραμένει ότι μόνο στην περίπτωση του ομίλου Bolloré η Επιτροπή διαπίστωσε ότι η μητρική εταιρία ήταν υπεύθυνη για την παράβαση και ως άμεσος αυτουργός. Έτσι, στην αιτιολογική σκέψη 355 της αποφάσεως 2004/337, κατόπιν δε στην αιτιολογική σκέψη 376 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή τόνισε ρητώς ότι υφίσταντο αποδείξεις από τις οποίες προέκυπτε άμεσα η ανάμειξη της προσφεύγουσας στην παράβαση.

88 Οι περιστάσεις αυτές που τονίστηκαν από την Επιτροπή δεν μπορούσαν παρά να συμβάλουν στην ενίσχυση της αποδείξεως της καθοριστικής επιρροής της προσφεύγουσας επί της θυγατρικής της κατά την περίοδο τελέσεως της παραβάσεως και, συνεπώς, της ευθύνης της ως μητρικής εταιρίας, ενώ, κατ' αντιδιαστολή, όσον αφορά τη Stora, η Επιτροπή τόνισε, στην αιτιολογική σκέψη 360 της αποφάσεως 2004/337, κατόπιν δε στην αιτιολογική σκέψη 31 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι οι δραστηριότητες του ομίλου Stora στον τομέα του αυτογραφικού χαρτιού είχαν ασκηθεί «ευθέως» από τη θυγατρική Stora Feldmühle AG μέχρι τα τέλη του 1992, οι δε δραστηριότητες αυτές συγκεντρώθηκαν, από το 1993, στο πλαίσιο μιας νέας θυγατρικής της θυγατρικής Stora Feldmühle AG.

89 Οι διαπιστώσεις αυτές της Επιτροπής αποδεικνύουν επαρκώς ότι οι μητρικές εταιρίες των ομίλων Stora και Bolloré δεν τελούσαν σε παρεμφερείς καταστάσεις κατά την περίοδο τελέσεως της παραβάσεως και, συνεπώς, ότι ο καταλογισμός της ευθύνης για την παράβαση στην προσφεύγουσα ως μητρική εταιρία, μολονότι στη Stora δεν επιβλήθηκε τελικώς κύρωση υπό την ιδιότητα αυτή, δεν παραβιάζει την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως.

90 Ως προς το ότι η Stora εξακολουθούσε να είναι, μετά την περίοδο τελέσεως της παραβάσεως και σε αντίθεση με την προσφεύγουσα, μέτοχος της πρώην θυγατρικής της και να δραστηριοποιείται στην παγκόσμια αγορά χαρτιού, το γεγονός αυτό ουδόλως επηρεάζει τις διαπιστώσεις της προηγούμενης σκέψης.

91 Πέραν των επαρκών εκτιμήσεων που προεκτέθηκαν, πρέπει να τονιστεί ότι, στην περίπτωση του ομίλου Bolloré, η θυγατρική που είχε αναμειχθεί στην παράβαση (η Copigraph) είχε παύσει κάθε δραστηριότητα τον Δεκέμβριο του 1999 και μάλλον δεν ήταν συνεπώς σε θέση, κατά την έκδοση της αποφάσεως 2004/337, να μπορεί να καταβάλει οποιοδήποτε πρόστιμο. Εξ αντιδιαστολής, η θυγατρική της Stora, που είχε εν τω μεταξύ μεταβιβασθεί στον όμιλο Mitsubishi, παρέμενε σε πλήρη δραστηριότητα κατά την έκδοση της αποφάσεως 2004/337.

92 Τα γεγονότα αυτά, καίτοι δεν εξηγούν βεβαίως, αυτά καθεαυτά, γιατί δεν επιβλήθηκε στη Stora κύρωση το 2001 ως μητρική εταιρία ενώ επιβλήθηκε στην προσφεύγουσα, διαφωτίζουν εντούτοις το πλαίσιο της εκδόσεως της αποφάσεως 2004/337 και τη συγκεκριμένη ανάγκη που είχε η Επιτροπή, προκειμένου να διασφαλίσει την αποτελεσματικότητα της αποφάσεώς της και τον αποτρεπτικό

χαρακτήρα της έναντι της προσφεύγουσας, να επιβάλει κύρωση στη μητρική εταιρία αντί στη θυγατρική που δεν ασκούσε πλέον δραστηριότητα, ενώ, στην περίπτωση της Stora, οι ίδιοι αυτοί σκοποί μπορούσαν να επιτευχθούν μέσω της θυγατρικής.

93 Τέλος, και εν πάση περιπτώσει, πρέπει να υπομνησθεί ότι, όταν μια επιχείρηση έχει παραβεί με τη συμπεριφορά της το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, δεν μπορεί να αποφύγει την επιβολή κυρώσεως για τον λόγο ότι δεν έχει επιβληθεί πρόστιμο σε άλλον επιχειρηματία, όταν μάλιστα, όπως εν προκειμένω, ο δικαστής της Ένωσης δεν έχει επιληφθεί της περιπτώσεως του επιχειρηματία αυτού (απόφαση του Δικαστηρίου της 31ης Μαρτίου 1993, C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 και C-125/85 έως C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1993, σ. I-1307, σκέψη 197· αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 5ης Δεκεμβρίου 2006, T-303/02, Westfalen Gassen Nederland κατά Επιτροπής, Συλλογή 2006, σ. II-4567, σκέψη 141, και της 1ης Ιουλίου 2008, T-276/04, Compagnie maritime belge κατά Επιτροπής, Συλλογή 2006, σ. II-1277, σκέψη 94).

94 Κατόπιν των προεκτεθέντων, ο υπό κρίση λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του τετάρτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από παράβαση του εύλογου χρονικού διαστήματος και από την αδυναμία αμύνης συνεπεία της παρόδου του χρόνου μεταξύ του πέρατος της παραβάσεως και της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων

95 Η προσφεύγουσα προσάπτει στην Επιτροπή ότι της κοινοποίησε τη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων εντός μη εύλογου χρονικού διαστήματος, ήτοι περισσότερο από δεκατέσσερα έτη μετά τα πραγματικά περιστατικά. Η διάρκεια αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι η Επιτροπή ενέμεινε στη διατήρηση μιας πρώτης αποφάσεως την οποία το Δικαστήριο ακύρωσε στη συνέχεια.

96 Η πάροδος του χρόνου μεταξύ του πέρατος της παραβάσεως και της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων εμπόδισε την προσφεύγουσα να αμυνθεί κατά της αιτιάσεως περί της ευθύνης της ως μητρικής εταιρίας της Copigraph. Συγκεκριμένα, έπρεπε τώρα να αμυνθεί, για πρώτη φορά, όσον αφορά το υποστατό των πραγματικών περιστατικών που προσάπτονται στην Copigraph, για τα οποία δεν θα χρειαζόταν να δώσει απαντήσεις στο πλαίσιο της αρχικής διαδικασίας και σχετικά με τα οποία δεν ήταν, εν πάση περιπτώσει, σε θέση να αμυνθεί στο πλαίσιο της εν λόγω διαδικασίας.

97 Η πάροδος αυτή του χρόνου εμπόδισε επίσης την προσφεύγουσα να αμυνθεί κατά της αιτιάσεως σχετικά με την προσωπική συμμετοχή της στην παράβαση.

98 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η διαδοχή των διαδικασιών εν προκειμένω αποδεικνύει ότι το χρονικό διάστημα που παρήλθε ουδόλως μπορεί να χαρακτηρισθεί μη εύλογο. Υπενθυμίζει ότι, όσον αφορά την επιβολή του προστίμου, η αρχή του εύλογου χρονικού διαστήματος τίθεται σε εφαρμογή με τους κανόνες περί παραγραφής.

99 Η αναφορά σε ένα χρονικό διάστημα δεκατεσσάρων ετών παραβλέπει την πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων και την απόφαση 2004/337. Επιπλέον, η διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον του δικαστή της Ένωσης δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη. Το δε γεγονός ότι η Επιτροπή «ενέμεινε» στη διατήρηση της αποφάσεως 2004/337 δεν μπορεί να της προσαφθεί.

100 Το επιχείρημα ότι η πάροδος του χρόνου μεταξύ του πέρατος της παραβάσεως και της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων έθιξε τα δικαιώματα αμύνης της προσφεύγουσας δεν αποδείχθηκε.

101 Όσον αφορά την ευθύνη της προσφεύγουσας ως μητρικής εταιρίας της Copigraph, η δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων δεν διαφέρει από την πρώτη. Η προσφεύγουσα όμως ήταν σε θέση να αμυνθεί επί του σημείου αυτού το 2000 και να αμφισβητήσει το υποστατό των πραγματικών περιστατικών, αν το είχε θελήσει. Το γεγονός ότι δεν το έπραξε προκύπτει από το είδος της αμύνης που ελεύθερα επέλεξε. Ως προς το γεγονός ότι η προσφεύγουσα δεν ενεπλάκη από την αρχή στη

διαδικασία, η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι το κατ' αντιπαράθεση στάδιο της διαδικασίας αρχίζει με την ανακοίνωση των αιτιάσεων, ότι οι επιχειρήσεις δεν έχουν κανένα δικαίωμα να αποτελέσουν αντικείμενο επιθεωρήσεως και ότι ο τρόπος κατά τον οποίο διεξάγει την έρευνά της δεν μπορεί να εξαρτάται από τις αφορώσες κάθε επιχείρηση περιστάσεις. Εν πάση περιπτώσει, με την προσφυγή κατά της αποφάσεως 2004/337, η προσφεύγουσα απέδειξε την ικανότητά της να αμυνθεί επί της ουσίας.

102 Όσον αφορά την ευθύνη της προσφεύγουσας για την προσωπική συμμετοχή της στην παράβαση, η Επιτροπή εκτιμά ότι επίσης δεν έχει αποδειχθεί η αδυναμία της προσφεύγουσας να αμυνθεί. Τα πραγματικά περιστατικά που εκτίθενται στην προσβαλλόμενη απόφαση είναι τα ίδια με αυτά που είχαν εκτεθεί στην απόφαση 2004/337 και ήσαν γνωστά στην προσφεύγουσα. Η προσφεύγουσα, προειδοποιηθείσα για την ευθύνη της τόσο ως μητρική εταιρία όσο και ως εργοδότης προσώπων που μετέσχον στις συσκέψεις της συμπράξεως, ουδέποτε αμφισβήτησε το υποστατό των πραγματικών περιστατικών ενόσω οι εργαζόμενοι αυτοί ήταν ακόμη στην υπηρεσία της, αλλά προέβαλε το επιχείρημα μόνο μετά την αποχώρησή τους.

103 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, δυνάμει της αρχής του εύλογου χρονικού διαστήματος, η οποία αποτελεί γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης και περιλαμβάνεται στο άρθρο 47, παράγραφος 2, του Χάρτη, η Επιτροπή οφείλει να τηρεί, στο πλαίσιο των διοικητικών διαδικασιών της, εύλογο χρονικό διάστημα (βλ., κατά την έννοια αυτή, απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2002, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 74 ανωτέρω, σκέψη 179, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, T-196/01, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. II-3987, σκέψη 229).

104 Συναφώς, κατά πάγια νομολογία, ο εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας μιας διοικητικής διαδικασίας εκτιμάται σε σχέση με τις ιδιαίτερες περιστάσεις κάθε υποθέσεως και, ιδίως, από το γενικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η υπόθεση αυτή, τα διάφορα διαδικαστικά στάδια, το περίπλοκο της υποθέσεως καθώς και τη σημασία της για τα διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη (απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2002, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 74 ανωτέρω, σκέψη 187· αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 16ης Σεπτεμβρίου 1999, T-182/96, Partex κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. II-2673, σκέψη 177, και Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης κατά Επιτροπής, σκέψη 103 ανωτέρω, σκέψη 230).

105 Επιπλέον, πρέπει να υπομνησθεί ότι η υπέρβαση ενός εύλογου χρονικού διαστήματος, ακόμα και αν υποτεθεί ότι αποδεικνύεται, δεν δικαιολογεί οπωσδήποτε την ακύρωση της αποφάσεως. Πράγματι, όσον αφορά την εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού, η υπέρβαση του εύλογου χρονικού διαστήματος δεν μπορεί να αποτελεί λόγο ακυρώσεως, σε περίπτωση αποφάσεως διαπιστώνουσας παραβάσεις, παρά μόνον εφόσον αποδειχθεί ότι η παραβίαση της αρχής αυτής προσέβαλε τα δικαιώματα αμύνης των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων. Πέραν της συγκεκριμένης αυτής περιπτώσεως, η μη τήρηση της υποχρεώσεως αποφάνσεως εντός εύλογου χρονικού διαστήματος δεν ασκεί επιρροή επί του κύρους της διοικητικής διαδικασίας βάσει του κανονισμού 17 και του κανονισμού 1/2003 (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 17ης Δεκεμβρίου 1998, C-185/95 P, Baustahlgewebe κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. I-8417, σκέψη 49, και της 21ης Σεπτεμβρίου 2006, C-113/04 P, Technische Unie κατά Επιτροπής, Συλλογή 2006, σ. I-8831, σκέψεις 47 και 48· απόφαση του Πρωτοδικείου της 18ης Ιουνίου 2008, T-410/03, Hoechst κατά Επιτροπής, Συλλογή 2008, σ. II-881, σκέψη 227· βλ., επίσης, προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην απόφαση του Δικαστηρίου της 25ης Οκτωβρίου 2011, C-110/10 P, Solvay κατά Επιτροπής, Συλλογή 2011, σ. I-10439, σημεία 95 έως 106).

106 Εν προκειμένω, η προσφεύγουσα υποστηρίζει, κατ' ουσίαν, ότι η Επιτροπή, απευθύνοντάς της, περισσότερο από δεκατέσσερα έτη μετά το πέρας της διωκομένης παραβάσεως, τη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων, παρέβη το εύλογο χρονικό διάστημα και προσέβαλε τα δικαιώματά της αμύνης. Συγκεκριμένα, συνεπεία αυτής της καθυστερημένης ανακοινώσεως, η προσφεύγουσα στερήθηκε τη συγκεκριμένη δυνατότητα να αμυνθεί, τούτο δε τόσο υπό την ιδιότητα της μητρικής

εταιρίας της Copigraph όσο και υπό την ιδιότητα του άμεσου αυτουργού της παραβάσεως. Η προσφεύγουσα παρατηρεί ότι η διάρκεια της διαδικασίας οφείλεται, κατ' ουσίαν, στο γεγονός ότι η Επιτροπή επέβαλε, τον Δεκέμβριο του 2001, και ενέμεινε στη διατήρησή της, παρά την προσφυγή που αυτή άσκησε, μια απόφαση που το Δικαστήριο ακύρωσε στη συνέχεια με την απόφαση PAK, σκέψη 13 ανωτέρω, λόγω προσβολής των δικαιωμάτων αμύνης.

107 Όσον αφορά το αν το εύλογο χρονικό διάστημα τηρήθηκε εν προκειμένω, πρέπει, καταρχάς, να υπομνησθεί ότι ο εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας μιας διοικητικής διαδικασίας εκτιμάται σε σχέση με το πλαίσιο στο οποίο αυτή εντάσσεται και τα διάφορα διαδικαστικά στάδια που διανύθηκαν (βλ. τη νομολογία που παρατέθηκε στη σκέψη 104 ανωτέρω). Αν ληφθεί υπόψη μόνο το χρονικό διάστημα των δεκατεσσάρων ετών που προέβαλε η προσφεύγουσα, χωρίς να συνεκτιμηθεί το πλαίσιο και τα διάφορα στάδια της υποθέσεως, δεν μπορεί να απαντηθεί το ερώτημα αν η Επιτροπή τήρησε την απαίτηση του εύλογου χρονικού διαστήματος.

108 Εν προκειμένω, η πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων απευθύνθηκε στην προσφεύγουσα στις 26 Ιουλίου 2000, ήτοι τέσσερα έτη και δέκα μήνες μετά το πέρας της παραβάσεως και τρία έτη και έξι μήνες μετά την έναρξη της έρευνας, η οποία άρχισε τον Ιανουάριο του 1997. Όσον αφορά την απόφαση 2004/337, η απόφαση αυτή εκδόθηκε ένα έτος και πέντε μήνες μετά την πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων.

109 Πρέπει να θεωρηθεί ότι οι διάρκειες αυτές δεν υπερέβησαν το εύλογο χρονικό διάστημα, λαμβανομένου υπόψη, μεταξύ άλλων, του μεγάλου αριθμού επιχειρήσεων τις οποίες αφορούσαν οι προκαταρκτικοί έλεγχοι, κατόπιν δε η κατ' αντιπαράθεση διαδικασία. Εν πάση περιπτώσει και όπως τονίζει η Επιτροπή, η προσφεύγουσα δεν υποστήριξε, είτε με την προσφυγή της κατά της αποφάσεως 2004/337 είτε με την υπό κρίση προσφυγή, ότι η Επιτροπή είχε, στο στάδιο αυτό της διαδικασίας, παραβεί το εύλογο χρονικό διάστημα.

110 Μπορεί να θεωρηθεί, το πολύ, ότι η προσφεύγουσα προσάπτει στην Επιτροπή ότι την ενέπλεξε υπερβολικά καθυστερημένα στη διοικητική διαδικασία, σε ένα χρονικό σημείο στο οποίο η Copigraph είχε εν πάση περιπτώσει ήδη μεταβιβασθεί σε άλλον όμιλο. Η αιτίαση αυτή εξετάζεται στις σκέψεις 139 έως 154 κατωτέρω.

111 Όσον αφορά την ένδικη διαδικασία που κινήθηκε με την προσφυγή στην υπόθεση T-109/02, πρέπει να υπομνησθεί ότι η περίοδος κατά την οποία ο δικαστής της Ένωσης εξέτασε τη νομιμότητα της αποφάσεως 2004/337, καθώς και το κύρος της αποφάσεως Bolloré, σκέψη 10 ανωτέρω, δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη κατά τον καθορισμό της διάρκειας της διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής (βλ., κατά την έννοια αυτή, αποφάσεις του Γενικού Δικαστηρίου Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 45 ανωτέρω, σκέψη 123, και της 25ης Ιουνίου 2010, T-66/01, Imperial Chemical Industries κατά Επιτροπής, Συλλογή 2010, σ. II-2631, σκέψη 102). Εν πάση περιπτώσει, το Δικαστήριο, στην απόφαση PAK, σκέψη 13 ανωτέρω (σκέψεις 146 έως 149), τόνισε ρητώς ότι η διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου δεν είχε υπερβεί το εύλογο χρονικό διάστημα.

112 Στις 15 Σεπτεμβρίου 2009, ήτοι δώδεκα ημέρες μετά την ακύρωση της αποφάσεως 2004/337 από το Δικαστήριο με την απόφαση PAK, σκέψη 13 ανωτέρω, η Επιτροπή απηύθυνε στην προσφεύγουσα τη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων. Η προσβαλλόμενη απόφαση εκδόθηκε εν συνεχεία στις 23 Ιουνίου 2010, ήτοι λίγο περισσότερο από εννέα μήνες μετά από αυτή την ανακοίνωση των αιτιάσεων. Στην περίπτωση αυτή επίσης, πρέπει να θεωρηθεί ότι η διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας που διεξήγαγε η Επιτροπή μετά την ακύρωση της αποφάσεως 2004/337 δεν υπερέβη το εύλογο χρονικό διάστημα.

113 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι η διάρκεια των δεκατεσσάρων ετών που παρήλθαν μεταξύ του πέρατος της παραβάσεως και της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων εξηγείται από τη διαδοχή διαφόρων διαδικαστικών σταδίων, κανένα από τα οποία δεν υπερέβη το εύλογο χρονικό διάστημα.

114 Η προσφεύγουσα εμμένει εντούτοις στο ότι η παράβαση του εύλογου χρονικού διαστήματος είναι αποδεδειγμένη. Συγκεκριμένα, λαμβανομένου υπόψη του δικαιώματος κάθε προσώπου να τυγχάνουν οι υποθέσεις του χειρισμού εντός εύλογου χρονικού διαστήματος από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης (άρθρο 47 του Χάρτη), η Επιτροπή δεν είχε δικαίωμα να τη διώξει και να την καταδικάσει για αιτιάσεις κοινοποιηθείσες περισσότερο από δεκατέσσερα έτη μετά τα πραγματικά περιστατικά. Η προσφεύγουσα παρατηρεί ότι αυτή η εξαιρετικά μακρά διάρκεια οφείλεται, κατ' ουσίαν, στο γεγονός ότι η Επιτροπή επέβαλε, τον Δεκέμβριο του 2001, και ενέμεινε στη διατήρησή της, παρά την προσφυγή που αυτή άσκησε, μια απόφαση που το Δικαστήριο ακύρωσε στη συνέχεια με την απόφαση PAK, σκέψη 13 ανωτέρω, λόγω προσβολής των δικαιωμάτων αμύνης.

115 Στον βαθμό που, με το επιχείρημα αυτό, η προσφεύγουσα επιδιώκει να προβάλει την παράβαση του εύλογου χρονικού διαστήματος προκειμένου να επιτύχει την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως όσον αφορά το πρόστιμο ανεξάρτητα από το ζήτημα αν η παράβαση έχει αποδειχθεί, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά τη νομολογία, καίτοι η υπέρβαση ενός εύλογου χρονικού διαστήματος μπορεί να δικαιολογεί, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, την ακύρωση μιας αποφάσεως διαπιστώνουσας παράβαση των κανόνων περί ανταγωνισμού, τούτο ωστόσο δεν συμβαίνει όταν αμφισβητείται το ύψος των προστίμων που επιβλήθηκαν με την απόφαση αυτή, εφόσον η εξουσία της Επιτροπής να επιβάλλει πρόστιμα διέπεται από ρύθμιση, η οποία έχει ορίσει συναφώς χρόνο παραγραφής (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 19ης Μαρτίου 2003, T-213/00, CMA CGM κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. II-913, σκέψη 321, και της 18ης Ιουνίου 2008, Hoechst κατά Επιτροπής, σκέψη 105 ανωτέρω, σκέψη 220).

116 Όμως, ο κανονισμός (ΕΟΚ) 2988/74 του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 1974, περί παραγραφής του δικαιώματος διώξεως και εκτελέσεως των αποφάσεων στους τομείς του δικαίου των μεταφορών και του ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 07/001, σ. 1), κατόπιν δε ο κανονισμός 1/2003 που τον διαδέχθηκε στον τομέα του ανταγωνισμού, θέσπισαν μια πλήρη ρύθμιση που διέπει λεπτομερώς τις προθεσμίες εντός των οποίων η Επιτροπή, χωρίς να προσβάλλει τη θεμελιώδη επιταγή της ασφαλείας δικαίου, έχει την εξουσία να επιβάλλει πρόστιμα στις επιχειρήσεις οι οποίες αποτελούν το αντικείμενο διαδικασιών εφαρμογής των περί ανταγωνισμού κανόνων της Ένωσης. Συναφώς, πρέπει να σημειωθεί ότι, όσον αφορά τα πρόστιμα στο πλαίσιο της εφαρμογής των περί ανταγωνισμού κανόνων της Ένωσης, από το άρθρο 25, παράγραφος 5, του κανονισμού 1/2003 (πρώην άρθρο 2, παράγραφος 3, του κανονισμού 2988/74) προκύπτει ότι ο χρόνος παραγραφής συμπληρώνεται δέκα έτη μετά τη διακοπή της σύμφωνα με το άρθρο 25, παράγραφος 3, του κανονισμού 1/2003 (πρώην άρθρο 2, παράγραφος 3, του κανονισμού 2988/74), οπότε η Επιτροπή δεν μπορεί να καθυστερεί επ' αόριστον την απόφασή της όσον αφορά τα πρόστιμα, επί ποινή επελεύσεως της παραγραφής (αποφάσεις CMA CGM κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 115 ανωτέρω, σκέψη 324, και της 18ης Ιουνίου 2008, Hoechst κατά Επιτροπής, σκέψη 105 ανωτέρω, σκέψη 223).

117 Λαμβανομένης υπόψη της ρυθμίσεως αυτής, είναι απορριπτέος κάθε ισχυρισμός σχετικός με την υποχρέωση της Επιτροπής να ασκεί την εξουσία της προς επιβολή προστίμων εντός εύλογου χρονικού διαστήματος (αποφάσεις CMA CGM κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 115 ανωτέρω, σκέψη 324, και της 18ης Ιουνίου 2008, Hoechst κατά Επιτροπής, σκέψη 105 ανωτέρω, σκέψη 224· βλ., επίσης, κατά την έννοια αυτή, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 14ης Ιουλίου 1972, 52/69, Geigy κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 189, σκέψεις 20 έως 22, και Imperial Chemical Industries κατά Επιτροπής, σκέψη 38 ανωτέρω, σκέψεις 46 έως 49).

118 Επομένως, στον βαθμό που η προσφεύγουσα προβάλλει την παράβαση του εύλογου χρονικού διαστήματος προκειμένου να επιτύχει την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως όσον αφορά το πρόστιμο ανεξάρτητα από το ζήτημα αν η παράβαση έχει αποδειχθεί, ο ισχυρισμός αυτός πρέπει να απορριφθεί.

119 Στον βαθμό που η προσφεύγουσα προβάλλει την παράβαση του εύλογου χρονικού διαστήματος με σκοπό την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως όσον αφορά τη διαπίστωση της παραβάσεως, ακόμη και αν δεν έχουν προσβληθεί τα δικαιώματά της αμύνης, πρέπει να τονιστεί ότι, κατά την

υπομνησθείσα στη σκέψη 105 ανωτέρω πάγια νομολογία, η υπέρβαση του εύλογου χρονικού διαστήματος δεν μπορεί να αποτελεί λόγο ακυρώσεως σε περίπτωση αποφάσεως διαπιστώνουσας παραβάσεις του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού, παρά μόνον εφόσον έχει αποδειχθεί ότι η παραβίαση της αρχής αυτής προσέβαλε τα δικαιώματα αμύνης των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων. Πέραν της συγκεκριμένης αυτής περιπτώσεως, η μη τήρηση της υποχρεώσεως αποφάνσεως εντός εύλογου χρονικού διαστήματος δεν ασκεί επιρροή επί του κύρους της βάσει του κανονισμού 17 και του κανονισμού 1/2003 διοικητικής διαδικασίας.

120 Ακολούθως, όσον αφορά τη μομφή που διατυπώνεται κατά της Επιτροπής ότι ενέμεινε στη διατήρηση της αποφάσεως 2004/337 παρά την προσφυγή που ασκήθηκε κατά της αποφάσεως αυτής, αρκεί να υπομνησθεί, αφενός, ότι, κατά το άρθρο 278 ΣΛΕΕ, «[ο]ι προσφυγές στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχουν ανασταλτικό αποτέλεσμα» και, αφετέρου, ότι μια πράξη τεκμαίρεται ότι είναι έγκυρη εφόσον δεν έχει ακυρωθεί (βλ., κατά την έννοια αυτή, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 8ης Ιουλίου 1999, C-227/92 P, Hoechst κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. I-4443, σκέψη 69, και της 12ης Φεβρουαρίου 2008, C-199/06, CELF και ministre de la Culture et de la Communication, Συλλογή 2008, σ. I-469, σκέψη 60).

121 Όσον αφορά την αμφισβήτηση του δικαιώματος της Επιτροπής να επαναλάβει τη διοικητική διαδικασία μετά την ακύρωση, με την απόφαση PAK, σκέψη 13 ανωτέρω, της αποφάσεως 2004/337, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 266 ΣΛΕΕ, εναπόκειται στο όργανο που εξέδωσε την ακυρωθείσα πράξη να λάβει τα μέτρα που συνεπάγεται η ακυρωτική δικαστική απόφαση.

122 Στην απόφαση PAK, σκέψη 13 ανωτέρω, το Δικαστήριο, αφού είπε ότι η ανακοίνωση των αιτιάσεων έπρεπε να αναφέρει υπό ποία ιδιότητα προσάπτονται σε επιχείρηση τα προβαλλόμενα πραγματικά περιστατικά (σκέψη 39 της αποφάσεως), έκρινε ότι η προσφεύγουσα δεν μπορούσε να προβλέψει, σύμφωνα με την πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων, ότι η Επιτροπή σκόπευε να της καταλογίσει, με την απόφαση 2004/337, την παράβαση και λόγω της προσωπικής και άμεσης αναμείξεώς της στις δραστηριότητες της συμπράξεως (σκέψη 40 της αποφάσεως).

123 Το Δικαστήριο δεν προέκρινε το ζήτημα αν η προσφεύγουσα θα τελούσε πλέον σε αδυναμία να αμυνθεί. Έκρινε μόνον ότι το γεγονός ότι η προσβαλλομένη απόφαση δέχθηκε την ευθύνη της προσφεύγουσας για τη συμμετοχή της ως μητρικής εταιρίας της Copigraph, πέραν της προσωπικής συμμετοχής της μητρικής αυτής εταιρίας, δεν απέκλειε το ότι η εν λόγω απόφαση μπορούσε να στηριχθεί σε συμπεριφορές ως προς τις οποίες η προσφεύγουσα δεν είχε μπορέσει να αμυνθεί (σκέψη 44 της αποφάσεως).

124 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι κανένα στοιχείο των εκτιμήσεων του Δικαστηρίου δεν απαγόρευε στην Επιτροπή, κατά τη λήψη μέτρων εκτελέσεως της αποφάσεως PAK, σκέψη 13 ανωτέρω, να απευθύνει στην προσφεύγουσα νέα ανακοίνωση των αιτιάσεων, κατηγορώντας την πλέον όχι μόνον ως μητρική εταιρία της Copigraph, αλλά και ως άμεσο αυτουργό της παραβάσεως.

125 Ενεργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, η Επιτροπή δεν προσπάθησε, σε αντίθεση με όσα υποστηρίζει η προσφεύγουσα, να επανορθώσει την προσβολή των δικαιωμάτων αμύνης που διαπίστωσε το Δικαστήριο με τη λήψη ενός αμιγώς τυπικού μέτρου.

126 Αντιθέτως, με τη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων, η Επιτροπή, με την κοινοποίηση στην προσφεύγουσα της ενοχοποιήσεώς της όχι μόνον υπό την ιδιότητα της μητρικής εταιρίας της Copigraph, αλλά και υπό την ιδιότητα του άμεσου αυτουργού, έθεσε σε εφαρμογή την απόφαση PAK, σκέψη 13 ανωτέρω, κινώντας νέα κατ' αντιπαράθεση διαδικασία που προσέφερε στην προσφεύγουσα τη δυνατότητα να αμυνθεί κατά του συνόλου των αιτιάσεων.

127 Τίθεται, εντούτοις, το ζήτημα αν η προσφεύγουσα, όπως ισχυρίστηκε με την απάντησή της στη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων, κατόπιν δε στην υπό κρίση προσφυγή, περιήλθε, λόγω της παρόδου του χρόνου μέχρι αυτήν την ανακοίνωση των αιτιάσεων, σε αδυναμία να αμυνθεί κατά των αιτιάσεων που η ανακοίνωση αυτή περιείχε.

128 Συγκεκριμένα, σε μια τέτοια περίπτωση, πράγμα που εναπόκειται στην προσφεύγουσα να αποδείξει (βλ., κατά την έννοια αυτή, απόφαση Technische Unie κατά Επιτροπής, σκέψη 105 ανωτέρω, σκέψη 61), θα πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως είχε ως συνέπεια την προσβολή των δικαιωμάτων της αμύνης.

129 Πρέπει συνεπώς να εξεταστεί το επιχείρημα της προσφεύγουσας που αντλείται από την αδυναμία της να αμυνθεί λόγω της παρόδου του χρόνου μεταξύ του πέρατος της παραβάσεως και της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων, καταρχάς, όσον αφορά τον καταλογισμό της παραβάσεως σε αυτήν ως μητρική εταιρία της Copigraph και, στη συνέχεια, όσον αφορά τον καταλογισμό της παραβάσεως σε αυτήν ως άμεσο αυτουργό.

130 Όσον αφορά, καταρχάς, τον καταλογισμό της παραβάσεως στην προσφεύγουσα ως μητρική εταιρία της Copigraph, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι δεν είναι πλέον σε θέση να αμυνθεί. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι οι αιτιάσεις της Επιτροπής σχετικά με τις ενέργειες της Copigraph κοινοποιήθηκαν ευθέως σε αυτή την εταιρία με την πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων, η προσφεύγουσα δεν ήταν υποχρεωμένη να απαντήσει. Οπότε αμύνθηκε αποκλειστικά σε σχέση με τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη δική της ευθύνη ως μητρικής εταιρίας, δηλαδή σε σχέση με τη συμπεριφορά της ως επιχειρήσεως που είχε τον έλεγχο της Copigraph. Η προσφεύγουσα, όμως, ως μοναδικός αποδέκτης της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων, πρέπει τώρα να αμυνθεί και κατά των αιτιάσεων που αφορούν τις ενέργειες της Copigraph, πράγμα το οποίο της είναι πρακτικά αδύνατο λόγω της παρόδου του χρόνου.

131 Η προσφεύγουσα προσθέτει ότι, εν πάση περιπτώσει, ήδη από την πρώτη διοικητική διαδικασία, τελούσε σε αδυναμία να αμυνθεί σχετικά με τις ενέργειες της Copigraph, τούτο δε λόγω των παραλείψεων της Επιτροπής κατά τη διεξαγωγή της διαδικασίας αυτής. Συνεπώς, τελεί κατά μείζονα λόγο σε αδυναμία σήμερα.

132 Όσον αφορά, πρώτον, το επιχείρημα που αντλείται από το ότι η προσφεύγουσα δεν ήταν υποχρεωμένη να λογοδοτήσει, στην πρώτη διοικητική διαδικασία, για τις ενέργειες της Copigraph, πρέπει να υπομνησθεί ότι η πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων κοινοποιήθηκε τόσο στην προσφεύγουσα όσο και στην Copigraph και ότι, λόγω της οικονομικής ενότητας που συναποτελούσαν οι εταιρίες αυτές, οι ενέργειες που προσάπτονταν στην Copigraph αποτελούσαν εξίσου και ενέργειες της προσφεύγουσας, η δε τελευταία αυτή κατηγορούνταν για μια παράβαση που θεωρούνταν ότι είχε διαπράξει η ίδια (βλ. σκέψη 52 ανωτέρω).

133 Το γεγονός ότι η πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων εξέταζε, σε χωριστά επιμέρους σημεία, το ζήτημα του καταλογισμού στην προσφεύγουσα της παραβάσεως και την περιγραφή αυτών καθεαυτά των πραγματικών περιστατικών που συνιστούσαν την παράβαση επιβεβαιώνει απλώς το γεγονός ότι το ζήτημα του καταλογισμού της παραβάσεως στην προσφεύγουσα έχρηζε ειδικών εξηγήσεων. Όπως όμως τονίζει η Επιτροπή, οι εξηγήσεις αυτές απλώς προσετίθεντο στην περιγραφή των πραγματικών περιστατικών που συνιστούσαν την παράβαση, χωρίς να την υποκαθιστούν όσον αφορά τη μητρική εταιρία. Έτσι, και σε αντίθεση με όσα υποστηρίζει η προσφεύγουσα, οι εξηγήσεις αυτές δεν συνιστούσαν αιτίαση διακριτή από άλλη αιτίαση που υποτίθεται στρεφόταν αποκλειστικά κατά της θυγατρικής. Η προσφεύγουσα δεν μπορούσε βάσει των εξηγήσεων αυτών να θεωρήσει ότι η περιγραφή των πραγματικών περιστατικών που συνιστούσαν την παράβαση δεν την αφορούσαν.

134 Η προσφεύγουσα αντιτείνει ότι η θέση της Επιτροπής «είναι ολέθρια, καθόσον δεν θα μπορούσε λογικά να απαιτηθεί από μια εταιρία που αμφισβητεί τον έλεγχο που ασκεί επί μιας άλλης εταιρίας να αναλάβει με την άμυνά της την ευθύνη για τις ενέργειες της εταιρίας αυτής».

135 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η αντίκρουση αυτή παραβλέπει τη νομολογία σχετικά με την προσωπική ευθύνη των μητρικών εταιριών σε περίπτωση που συναποτελούν μια οικονομική ενότητα με τις θυγατρικές τους, η οποία είχε παγιωθεί κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών.

Επιπλέον, δεν είναι αυτό καθεαυτό αντιφατικό το να προβληθεί, επικουρικώς σε σχέση με μια άμυνα που στηρίζεται στην απουσία οικονομικής ενότητας μεταξύ της μητρικής εταιρίας και της θυγατρικής, μια άμυνα που αφορά αυτά καθεαυτά τα πραγματικά περιστατικά που συνιστούν την παράβαση.

136 Τέλος, η αντίκρουση αυτή πρέπει να απορριφθεί, στον βαθμό που υπονοεί ότι δεν μπορεί να απαιτείται δικαιολογημένα από μια μητρική εταιρία που ισχυρίζεται ότι δεν έχει τον έλεγχο της θυγατρικής της να κατέχει, συγχρόνως, τα στοιχεία που θα της παράσχουν τη δυνατότητα να αμυνθεί κατά των πράξεων που διέπραξε η θυγατρική της.

137 Συγκεκριμένα, είτε δεν υφίσταται πραγματικός έλεγχος της μητρικής εταιρίας επί της θυγατρικής και, στην περίπτωση αυτή, το ζήτημα της ευθύνης της μητρικής εταιρίας δεν τίθεται καν, με συνέπεια ότι δεν είναι σημαντικό για αυτήν να πρέπει να αμυνθεί για τις ενέργειες της θυγατρικής· είτε τέτοιος έλεγχος υφίσταται και, στην περίπτωση αυτή, η μητρική εταιρία οφείλει, εν πάση περιπτώσει, να διαθέτει, είτε με φύλαξη στα αρχεία της είτε με κάθε άλλο μέσο, στοιχεία που θα της παράσχουν τη δυνατότητα να αμυνθεί κατά της προσωπικής ενοχοποιήσεώς της ως μητρικής εταιρίας συναποτελούσας μια οικονομική ενότητα με τη θυγατρική της (βλ., κατά την έννοια αυτή, απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2009, Hoechst κατά Επιτροπής, σκέψη 45 ανωτέρω, σκέψη 171).

138 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι το επιχείρημα της προσφεύγουσας, που αντλείται από το ότι δεν την αφορούσαν τα στοιχεία της πρώτης ανακοινώσεως των αιτιάσεων σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά που συνιστούσαν την παράβαση πρέπει να απορριφθεί.

139 Δεύτερον, πρέπει να εξετασθεί το επιχείρημα ότι η προσφεύγουσα τελούσε εν πάση περιπτώσει, ήδη από την πρώτη διοικητική διαδικασία και λόγω των παραλείψεων της Επιτροπής κατά τη διεξαγωγή της διαδικασίας αυτής, σε αδυναμία να αμυνθεί σε σχέση με τα πραγματικά περιστατικά που προσάπτονταν στην Copigraph.

140 Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή την ενέπλεξε πολύ αργά στη διοικητική αυτή διαδικασία, μολονότι είχε ήδη μεταβιβάσει την Copigraph τον Νοέμβριο του 1998, με όλα τα αρχεία της, σε τρίτον και η Copigraph είχε παύσει κάθε δραστηριότητα. Ως εκ τούτου, ήταν ανίκανη, ήδη από την πρώτη διοικητική διαδικασία, να αμυνθεί όσον αφορά τις παραβατικές πράξεις που διέπραξε η Copigraph. Είναι κατά μείζονα λόγο ανίκανη να το πράξει σήμερα.

141 Η προσφεύγουσα προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν την ενημέρωσε, σε αντίθεση με τις λοιπές επιχειρήσεις στις οποίες επιβλήθηκαν κυρώσεις στο πλαίσιο της υποθέσεως αυτής, σχετικά με τη διαδικασία που ήταν σε εξέλιξη, μολονότι η Επιτροπή διέθετε ήδη εξ αρχής όλα τα πληροφοριακά στοιχεία που αφορούσαν τις σχέσεις μεταξύ αυτής και της Copigraph. Ως εκ τούτου, η προσφεύγουσα έτυχε λιγότερο ευνοϊκής μεταχειρίσεως σε σχέση με τις λοιπές κατηγορηθείσες επιχειρήσεις.

142 Υπενθυμίζεται ότι η διοικητική διαδικασία στον τομέα του ανταγωνισμού υποδιαιρείται σε δύο διαφορετικά και διαδοχικά στάδια, εκ των οποίων το καθένα έχει τη δική του εσωτερική λογική, ήτοι, αφενός, στο στάδιο προκαταρκτικής εξετάσεως και, αφετέρου, στο κατ' αντιπαράθεση στάδιο. Το στάδιο προκαταρκτικής εξετάσεως, κατά το οποίο η Επιτροπή κάνει χρήση της προβλεπόμενης από τον κανονισμό 17 και κατόπιν από τον κανονισμό 1/2003 ανακριτικής εξουσίας και το οποίο εκτείνεται έως την ανακοίνωση των αιτιάσεων, επιτρέπει στην Επιτροπή να συλλέξει όλα τα ουσιώδη στοιχεία για την επιβεβαίωση ή μη της παραβάσεως των κανόνων ανταγωνισμού και να λάβει μια πρώτη θέση για την κατεύθυνση και τη συνέχεια της διαδικασίας. Αντιθέτως, το κατ' αντιπαράθεση στάδιο που εκτείνεται από την ανακοίνωση των αιτιάσεων έως την έκδοση της τελικής αποφάσεως επιτρέπει στην Επιτροπή να τοποθετηθεί οριστικά επί της προσαπτομένης παραβάσεως (βλ., κατά την έννοια αυτή, αποφάσεις του Δικαστηρίου Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 74 ανωτέρω, σκέψεις 181 έως 183, και της 21ης Σεπτεμβρίου 2006, C-105/04 P, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied κατά Επιτροπής, Συλλογή 2006, σ. I-8725, σκέψη 38· απόφαση του Πρωτοδικείου της 8ης Ιουλίου 2008, T-99/04, AC-Treuhand κατά Επιτροπής, Συλλογή 2008, σ. II-1501 σκέψη 47).

143 Μόλις κατά την έναρξη του σταδίου της κατ' αντιπαράθεση διοικητικής διαδικασίας η ενδιαφερόμενη επιχείρηση λαμβάνει γνώση, μέσω της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, των κρίσιμων στοιχείων στα οποία στηρίζεται η Επιτροπή σε αυτό το στάδιο της διαδικασίας και του δικαιώματός της περί προσβάσεως στον φάκελο προς εξασφάλιση της αποτελεσματικής ασκήσεως των δικαιωμάτων της αμύνης (βλ., κατά την έννοια αυτή, αποφάσεις του Δικαστηρίου Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 74 ανωτέρω, σκέψεις 315 και 316· Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied κατά Επιτροπής, σκέψη 142 ανωτέρω, σκέψη 47, και της 25ης Ιανουαρίου 2007, C-407/04 P, Dalmine κατά Επιτροπής, Συλλογή 2007, σ. I-829, σκέψη 59).

144 Επομένως, το στάδιο προκαταρκτικής εξετάσεως δεν αποσκοπεί στο να παράσχει τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις να αμυνθούν, αλλά στο να παράσχει στην Επιτροπή τη δυνατότητα να συλλέξει όλα τα αναγκαία στοιχεία, το δε θεσμικό αυτό όργανο είναι ελεύθερο όσον αφορά τον τρόπο κατά τον οποίο διεξάγει την έρευνά του και τη συλλογή των στοιχείων από τις επιχειρήσεις που θεωρεί ότι μπορεί να κατέχουν χρήσιμες πληροφορίες. Η Επιτροπή ουδόλως υποχρεούται να απευθύνει τις αιτήσεις της παροχής πληροφοριών ή να θέτει τις ίδιες ερωτήσεις, κατά το στάδιο της προκαταρκτικής εξετάσεώς της, σε όλες τις επιχειρήσεις που υποπτεύεται ότι μετέσχον σε ορισμένη παράβαση. Πράγματι, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η ύπαρξη τέτοιας υποχρεώσεως θα μπορούσε να θίξει την ελευθερία δράσεως που διαθέτει η Επιτροπή στο πλαίσιο των ερευνών της σε θέματα ανταγωνισμού και, ως εκ τούτου, να βλάψει την αποτελεσματικότητά τους (βλ., κατά την έννοια αυτή, απόφαση του Πρωτοδικείου της 8ης Ιουλίου 2004, T-48/00, Corus UK κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. II-2325, σκέψη 212).

145 Βεβαίως, όσον αφορά την τήρηση εύλογου χρονικού διαστήματος, το Δικαστήριο έχει κρίνει κατ' ουσία ότι η αξιολόγηση της αιτίας τυχόν περιορισμού της αποτελεσματικής ασκήσεως των δικαιωμάτων αμύνης δεν πρέπει να περιορίζεται στο κατ' αντιπαράθεση στάδιο της διοικητικής διαδικασίας, αλλά πρέπει να εκτείνεται στο σύνολο της διαδικασίας αυτής, λαμβανομένης υπόψη της συνολικής διάρκειάς της (αποφάσεις του Δικαστηρίου Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied κατά Επιτροπής, σκέψη 142 ανωτέρω, σκέψεις 49 και 50· Technische Unie κατά Επιτροπής, σκέψη 105 ανωτέρω, σκέψεις 54 και 55, και της 29ης Σεπτεμβρίου 2011, C-521/09 P, Elf Aquitaine κατά Επιτροπής, Συλλογή 2011, σ. I-8947, σκέψη 118).

146 Τα ανωτέρω ισχύουν αναλογικά όσον αφορά το ζήτημα αν και κατά πόσο η Επιτροπή υποχρεούται να κοινοποιήσει στην ενδιαφερόμενη επιχείρηση, ήδη από το στάδιο της προκαταρκτικής εξετάσεως, ορισμένα πληροφοριακά στοιχεία σχετικά με το αντικείμενο και τον σκοπό της προκαταρκτικής εξετάσεως, οι οποίες θα της παρείχαν τη δυνατότητα να διασφαλίσει την αποτελεσματικότητα της αμύνης της κατά το κατ' αντιπαράθεση στάδιο (απόφαση Elf Aquitaine κατά Επιτροπής, σκέψη 145 ανωτέρω, σκέψη 119).

147 Τούτο δεν σημαίνει, εντούτοις, ότι ήδη πριν την επιβολή του πρώτου μέτρου σε βάρος συγκεκριμένου φορέα η Επιτροπή είναι υποχρεωμένη εν πάση περιπτώσει να προειδοποιήσει τον φορέα αυτό ακόμη και για το ενδεχόμενο να διαταχθεί έρευνα ή να κινηθεί δίωξη δυνάμει του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης (βλ. απόφαση Elf Aquitaine κατά Επιτροπής, σκέψη 145 ανωτέρω, σκέψη 120 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

148 Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι η αρχή της προσωπικής ευθύνης ουδόλως εμποδίζει την Επιτροπή να επιβάλει καταρχάς κυρώσεις στην εταιρία που παρέβη τους κανόνες του ανταγωνισμού προτού ερευνήσει αν, ενδεχομένως, η παράβαση μπορεί να καταλογιστεί στη μητρική της εταιρία (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 24ης Σεπτεμβρίου 2009, C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P και C-137/07 P, Erste Group Bank κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2009, σ. I-8681, σκέψη 82, και Elf Aquitaine κατά Επιτροπής, σκέψη 145 ανωτέρω, σκέψη 121).

149 Επομένως, στον βαθμό που στον αποδέκτη ανακοινώσεως αιτιάσεων δόθηκε η δυνατότητα να προβάλει λυσιτελώς την άποψή του κατά το στάδιο της κατ' αντιπαράθεση διοικητικής διαδικασίας σχετικά με το υποστατό και το λυσιτελές των πραγματικών περιστατικών και των περιστάσεων που

προβάλλει η Επιτροπή, αυτή δεν υποχρεούται καταρχήν, αντιθέτως προς ό,τι υποστηρίζει η προσφεύγουσα, να λάβει μέτρο έρευνας κατά του αποδέκτη αυτού πριν από την αποστολή της ανακοινώσεως των αιτιάσεων (απόφαση Elf Aquitaine κατά Επιτροπής, σκέψη 145 ανωτέρω, σκέψη 122).

150 Επομένως, σε αντίθεση προς όσα διατείνεται η προσφεύγουσα, η Επιτροπή ουδεμία υποχρέωση είχε να την εμπλέξει νωρίτερα απ' ό,τι το έπραξε στην πρώτη διοικητική διαδικασία.

151 Εν πάση περιπτώσει, η προσφεύγουσα, η οποία έχει πρόσβαση στον φάκελο της Επιτροπής, δεν τεκμηριώνει, ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, τη θέση της ότι το θεσμικό αυτό όργανο διέθετε, ήδη από την έναρξη της διαδικασίας, όλες τις πληροφορίες σχετικά με τις σχέσεις της με την Copigraph. Μολονότι το Γενικό Δικαστήριο δεν πρέπει να υποκαταστήσει την προσφεύγουσα στην προσκόμιση των αποδεικτικών στοιχείων στην οποία αυτή πρέπει να προβεί, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το μόνο στοιχείο που προσκομίσθηκε ενώπιόν του και το οποίο αποδεικνύει, προσδίδοντάς της βεβαία χρονολογία, την πληροφορία της Επιτροπής σχετικά με τις σχέσεις μεταξύ Copigraph και προσφεύγουσας δεν είναι ένα έγγραφο του 1996 ή του 1997, αλλά φαίνεται να είναι η απάντηση της Copigraph, της 10ης Φεβρουαρίου 2000, στην από 20 Δεκεμβρίου 1999 αίτηση παροχής πληροφοριών. Η αίτηση αυτή παροχής πληροφοριών αποτέλεσε άμεση συνέχεια της πληροφορίας, που παρέσχε η AWA στην Επιτροπή με έγγραφο της 9ης Δεκεμβρίου 1999, ότι η εταιρία αυτή είχε αποκτήσει την Copigraph μόλις τον Νοέμβριο του 1998. Η Επιτροπή ζήτησε, συνεπώς, ευθέως από την Copigraph πληροφορίες σχετικά με τη δραστηριότητά της πριν από την κτήση αυτή. Στο πρώτο εδάφιο της απαντήσεώς της, η Copigraph πληροφόρησε την Επιτροπή σχετικά με τις σχέσεις της με την προσφεύγουσα. Οι πληροφορίες αυτές, που παρασχέθηκαν τον Φεβρουάριο 2000, και οι οποίες επαναλήφθηκαν σχεδόν κατά λέξη στην πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων, αιτιολόγησαν την αποστολή αυτής της ανακοινώσεως των αιτιάσεων στην προσφεύγουσα υπό την ιδιότητα της μητρικής εταιρίας.

152 Όσον αφορά το επιχείρημα που αντλείται από το ότι η προσφεύγουσα μεταβίβασε την Copigraph μαζί με τα αρχεία της και συνεπώς, κατ' αυτήν, δεν είχε πλέον τα μέσα για να αμυνθεί, το επιχείρημα αυτό πρέπει να απορριφθεί. Συγκεκριμένα, αφενός, η προσφεύγουσα όφειλε να μεριμνήσει, υπό τις περιστάσεις της πωλήσεως της Copigraph, να διαφυλάξει, στα δικά της βιβλία και αρχεία ή με κάθε άλλο μέσο, όπως για παράδειγμα ένα δικαίωμα προσβάσεως στα μεταβιβασθέντα αρχεία, τα στοιχεία που θα της παρείχαν τη δυνατότητα να περιγράψει τη δραστηριότητα της θυγατρικής της, προκειμένου να διαθέτει τα αναγκαία αποδεικτικά στοιχεία για να μπορεί να αμύνεται σε περίπτωση ενδίκων ή διοικητικών διαδικασιών κατ' αυτής (βλ., κατά την έννοια αυτή, απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2009, Hoechst κατά Επιτροπής, σκέψη 45 ανωτέρω, σκέψη 171). Αφετέρου, αν γινόταν δεκτό το επιχείρημα αυτό, τούτο θα ισοδυναμούσε με αμφισβήτηση του δικαιώματος της Επιτροπής να διώκει μια μητρική εταιρία μετά την πώληση της θυγατρικής της.

153 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι, στον βαθμό που η προσφεύγουσα τελούσε πράγματι, όπως ισχυρίζεται, σε αδυναμία να αμυνθεί κατά της ενοχοποιήσεώς της, στη δεύτερη διοικητική διαδικασία, υπό την ιδιότητα της μητρικής εταιρίας της Copigraph, η αδυναμία αυτή ουδόλως προέκυψε από την πάροδο του χρόνου μεταξύ του πέρατος της παραβάσεως και της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων ή από σφάλματα της Επιτροπής, αλλά αποκλειστικά από περιστάσεις που καταλογίζονται στην προσφεύγουσα.

154 Εν πάση περιπτώσει και επαλλήλως, πρέπει να σημειωθεί ότι το επιχείρημα ότι η προσφεύγουσα δεν ήταν σε θέση, ήδη από την πρώτη διοικητική διαδικασία, να αμυνθεί σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά δεν είναι πειστικό. Συγκεκριμένα, η προσφεύγουσα δεν αμφισβητεί ότι διατύπωσε το επιχείρημα αυτό με την προσφυγή στην υπόθεση T-109/02. Ωστόσο, αν το επιχείρημα αυτό είχε κάποια ουσία, η προσφεύγουσα δεν θα παρέλειπε βεβαίως να το προβάλει με την προσφυγή της κατά της αποφάσεως 2004/337. Επιπλέον, με την ίδια αυτή προσφυγή, η προσφεύγουσα αμύνθηκε, στην πραγματικότητα, όσον αφορά αυτά καθεαυτά τα πραγματικά περιστατικά που συνιστούν την παράβαση, καθόσον αμφισβήτησε τη διάρκεια της παραβάσεως και υποστήριξε ότι η Copigraph είχε απλώς ρόλο ουραγού στη σύμπραξη.

155 Εν κατακλείδι, πρέπει να απορριφθεί το επιχείρημα ότι, συνεπεία της παρόδου του χρόνου μεταξύ του πέρατος της παραβάσεως και της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων, η προσφεύγουσα δεν ήταν σε θέση να αμυνθεί, στη δεύτερη διοικητική διαδικασία, κατά της ενοχοποιήσεώς της υπό την ιδιότητα της μητρικής εταιρίας της Copigraph.

156 Πρέπει, εν συνεχεία, να εξεταστεί ο ισχυρισμός της προσφεύγουσας ότι, καθόσον αφορά τον καταλογισμό της παραβάσεως σε αυτήν ως άμεσο αυτουργό, ομοίως δεν ήταν σε θέση να αμυνθεί συνεπεία της παρόδου του χρόνου μεταξύ του πέρατος της παραβάσεως και της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων.

157 Πρέπει, στο πλαίσιο αυτό, να τονιστεί, εκ προοιμίου, ότι τα στοιχεία της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων επί των οποίων στηρίχθηκε η Επιτροπή, στην προσβαλλόμενη απόφαση, για να στοιχειοθετήσει την ευθύνη της προσφεύγουσας υπό την ιδιότητα του άμεσου αυτουργού αφορούν αποκλειστικά τη συμμετοχή εργαζομένων της προσφεύγουσας στις συναντήσεις της συμπράξεως (βλ. σκέψη 376 της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων και αιτιολογική σκέψη 376 της προσβαλλομένης αποφάσεως). Όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 377 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η θέση της Επιτροπής ουδόλως στηρίζεται στην προσχώρηση της προσφεύγουσας στην Association of European Manufacturers of Carbonless Paper (Ένωση Ευρωπαίων παραγωγών αυτογραφικού χαρτιού, AEMCP), που εμπλέκεται στην παράβαση.

158 Η Επιτροπή δέχθηκε συνεπώς, ως απόδειξη της άμεσης ανάμειξης της προσφεύγουσας στη σύμπραξη, το γεγονός ότι δύο από τους εργαζομένους της, ο V. (διευθυντής του εργοστασίου χαρτιού της προσφεύγουσας στο Thonon-les-Bains και προϊστάμενος του τμήματος «Ειδικά χαρτιά» της προσφεύγουσας) και ο υφιστάμενός του B. (που εργαζόταν ως πωλητής στο χαρτοπωλείο της προσφεύγουσας στο Thonon-les-Bains), είχαν παραστεί στις συναντήσεις της συμπράξεως.

159 Πρέπει να τονιστεί ότι ούτε η ιδιότητα των δύο αυτών προσώπων ως εργαζομένων της προσφεύγουσας ούτε η συμμετοχή τους στις συναντήσεις της συμπράξεως αμφισβητήθηκαν από την προσφεύγουσα με την προσφυγή. Η υπό κρίση προσφυγή δεν περιέχει, συγκεκριμένα, είτε στο δικόγραφο της προσφυγής είτε στο υπόμνημα απαντήσεως, κανένα λόγο ακυρώσεως ή επιχείρημα που να καταγγέλλει σφάλμα της Επιτροπής συναφώς. Το μόνο που ανέφερε συναφώς η προσφεύγουσα ήταν, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, μια βεβαίωση του B. κατά την οποία αυτός είχε εργαστεί για την προσφεύγουσα μόνον από τον Φεβρουαρίου του 1995 και εφεξής. Επιβάλλεται, εντούτοις, η διαπίστωση ότι ο νέος αυτός ισχυρισμός, του οποίου τίποτα δεν δικαιολογεί την εκπρόθεσμη προβολή, είναι απαράδεκτος κατά το άρθρο 48, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου. Επιπλέον, ο ισχυρισμός αυτός δεν στηρίζεται σε κανένα αποδεικτικό στοιχείο που να προέρχεται από το μητρώο προσωπικού της προσφεύγουσας, ενώ αντικρούεται από την απάντηση της Copigraph, της 10ης Φεβρουαρίου 2000, στην αίτηση παροχής πληροφοριών της 20ής Δεκεμβρίου 1999, κατά την οποία ο ενδιαφερόμενος άσκησε καθήκοντα πωλητή στην προσφεύγουσα από το 1994.

160 Η προσφεύγουσα περιορίζεται συνεπώς, κατ' ουσίαν, να προβάλει προσβολή των δικαιωμάτων της αμύνης, στηριζόμενη στο γεγονός ότι μόνο με τη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων η Επιτροπή ισχυρίστηκε ότι τα δύο αυτά πρόσωπα είχαν ενεργήσει ως εκπρόσωποι της προσφεύγουσας. Εφόσον όμως οι δύο αυτοί εργαζόμενοι είχαν αποχωρήσει από τον όμιλο Bolloré και η προσφεύγουσα δεν είχε πλέον καμία σχέση με τις δραστηριότητες που ενδεχομένως αυτοί είχαν ασκήσει, ήταν πλέον πολύ αργά για να ληφθεί η μαρτυρία τους ή για να διενεργηθούν έρευνες στα αρχεία σχετικά με αυτόν τον νέο ισχυρισμό της Επιτροπής.

161 Η προσφεύγουσα συνάγει εντεύθεν ότι η πάροδος του χρόνου μεταξύ του πέρατος της παραβάσεως και της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων της στέρησε τη δυνατότητα να αμυνθεί όσον αφορά την άμεση ανάμειξή της στην παράβαση, που της προσάπτεται με τη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων.

162 Για να στηρίξει τη θέση της, η προσφεύγουσα προσκομίζει έναν κατάλογο πληροφοριών και εγγράφων, για τα οποία ισχυρίζεται ότι, αν είχε κατηγορηθεί εγκαίρως ως άμεσος αυτουργός της παραβάσεως και προκειμένου να αμυνθεί, δεν θα είχε παραλείψει να τα ζητήσει από τους δύο εργαζομένους της ή να τα αναζητήσει στα αρχεία της.

163 Όσον αφορά την άποψη που υποστηρίζει η προσφεύγουσα ότι οι αιτιάσεις της Επιτροπής είναι νέες, πρέπει αυτή, τουλάχιστον, να σχετικοποιηθεί.

164 Είναι, προφανώς, ακριβές ότι μόνο με τη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων η Επιτροπή προέβη, δεόντως, σε καταλογισμό της παραβάσεως στην προσφεύγουσα ως άμεσο αυτουργό.

165 Ωστόσο, και μολονότι η απόφαση 2004/337 ακυρώθηκε λόγω προσβολής των δικαιωμάτων αμύνης της προσφεύγουσας, γεγονός παραμένει ότι, σε επίπεδο πραγματικών περιστατικών, η προσφεύγουσα γνώριζε, ήδη από την ημερομηνία αυτή, ότι η Επιτροπή της προσήπτε την παράβαση και υπό την ιδιότητα του άμεσου αυτουργού, λόγω της συμμετοχής των V. Και B., που ήσαν εργαζόμενοι της προσφεύγουσας, στις συναντήσεις της συμπράξεως. Συνεπώς, η προσφεύγουσα δεν πληροφορήθηκε τη θέση της Επιτροπής το 2009, αλλά το 2001.

166 Λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος αυτού, η προσφεύγουσα δεν μπορεί να αντλεί επιχείρημα από το κείμενο του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής στην υπόθεση T-109/02 για να ισχυριστεί, κατ' ουσίαν, ότι ο καταλογισμός σε αυτήν της παραβάσεως υπό την ιδιότητα του άμεσου αυτουργού αποτέλεσε, το 2009, νέα αιτίαση κατ' αυτής. Συγκεκριμένα, ανεξάρτητα από τα επιχειρήματα που ανέπτυξε η Επιτροπή ενώπιον του Πρωτοδικείου στην υπόθεση T-109/02, είναι αναμφισβήτητο ότι ο καταλογισμός υπό την ιδιότητα του άμεσου αυτουργού περιλαμβανόταν όντως στην απόφαση 2004/337. Γι' αυτόν άλλωστε ακριβώς τον λόγο, μεταξύ άλλων, η προσφεύγουσα άσκησε την προσφυγή στην υπόθεση T-109/02 και τόσο το Πρωτοδικείο, με την απόφαση Bolloré, σκέψη 10 ανωτέρω, όσο και το Δικαστήριο, με την απόφαση PAK, σκέψη 13 ανωτέρω, δεν μπορούσαν παρά να επιβεβαιώσουν το γεγονός αυτό.

167 Για τους ίδιους λόγους, η προσφεύγουσα ομοίως δεν μπορεί να αντλεί επιχείρημα από το γεγονός ότι ο σύμβουλος ακροάσεων της Επιτροπής, σε έγγραφο της 13ης Ιανουαρίου, υποστήριξε ότι η δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων περιείχε «μια εντελώς νέα αιτίαση αφορώσα πραγματικά περιστατικά προ δεκαπέντε ετών και πλέον». Εν πάση περιπτώσει, πρέπει, εντάσσοντας το έγγραφο αυτό στο πλαίσιό του, να τονιστεί ότι επρόκειτο απλώς για μια απάντηση σε μια αίτηση της προσφεύγουσας για να της δοθεί επιπλέον χρόνος για να απαντήσει στη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων, αίτηση στην οποία η ίδια η προσφεύγουσα διατύπωνε το επιχείρημα ότι επρόκειτο για «εντελώς νέα» αιτίαση και ότι τα πραγματικά περιστατικά είχαν συμβεί προ δεκαπέντε και πλέον ετών. Επιπλέον, και για να αρθεί κάθε δισταγμός όσον αφορά τη θέση του συμβούλου ακροάσεων, πρέπει να σημειωθεί ότι ο τελευταίος αυτός, στην τελική έκθεσή του, ανέφερε ρητώς ότι «η αιτίαση σχετικά με [την] άμεση συμμετοχή [της προσφεύγουσας] της ε[ίχε] κοινοποιηθεί με [την απόφαση 2004/337]».

168 Τέλος, και πέραν των προεκτεθεισών εκτιμήσεων, πρέπει να σημειωθεί ότι, ήδη από την πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων, τα πραγματικά στοιχεία που συνιστούσαν τη συμμετοχή των V. και B. στις συναντήσεις της συμπράξεως είχαν ήδη προβληθεί από την Επιτροπή για τη διαπίστωση της υπάρξεως της παραβάσεως, την οποία προσήπτε τότε στην Copigraph και στην προσφεύγουσα υπό την ιδιότητα της μητρικής εταιρίας της Copigraph. Με άλλα λόγια, ήδη από την πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων, η Επιτροπή είχε ήδη γνωστοποιήσει στην προσφεύγουσα, έστω και μόνον υπό την ιδιότητα της μητρικής εταιρίας της Copigraph, τα πραγματικά αυτά στοιχεία.

169 Με βάση τις εκτιμήσεις που εκτέθηκαν στις σκέψεις 163 έως 168 ανωτέρω, πρέπει να θεωρηθεί ότι κανένα από τα πραγματικά στοιχεία που στηρίζουν, στη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων, τον καταλογισμό της παραβάσεως στην προσφεύγουσα υπό την ιδιότητα του άμεσου αυτουργού δεν

αποτέλεσε, το 2009, νέο στοιχείο, πολλώ δε μάλλον δεν αποτέλεσε νέο στοιχείο σχετικά με το οποίο η προσφεύγουσα στερήθηκε τη δυνατότητα να αμυνθεί συνεπεία της παρόδου του χρόνου μεταξύ του πέρατος της παραβάσεως και της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων.

170 Το συμπέρασμα αυτό δεν τίθεται εν αμφιβόλω από το επιχείρημα της προσφεύγουσας που συνίσταται, προκειμένου να αποδείξει προσβολή των δικαιωμάτων της αμύνης συνεπεία της παρόδου του χρόνου, στην προσκόμιση, με το υπόμνημα απαντήσεως, ενός καταλόγου πληροφοριών και εγγράφων, σε σχέση με τα οποία υποστηρίζει ότι, αν είχε κατηγορηθεί εγκαίρως ως άμεσος αυτουργός της παραβάσεως, δεν θα είχε παραλείψει να τα ζητήσει από τους δύο εργαζομένους της ή να τα αναζητήσει στα αρχεία της.

171 Συγκεκριμένα, το επιχείρημα αυτό στηρίζεται, όπως προκύπτει εξάλλου από το έγγραφο που προσκόμισε η προσφεύγουσα, στη θέση ότι η Επιτροπή προσάπτει στην προσφεύγουσα μια προσωπική παράβαση «χωριστή» από εκείνη που της προσάπτεται ως μητρικής εταιρίας της Copigraph, χωριστή προσωπική παράβαση συνιστάμενη σε μια συγκεκριμένα διαφορετική ανάμειξη, όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά, από εκείνη της Copigraph στην παράβαση και για την οποία η προσφεύγουσα είχε συνεπώς ανάγκη να συγκεντρώσει ειδικά στοιχεία αμύνης.

172 Στην υπό κρίση όμως υπόθεση, πρέπει να τονιστεί ότι η θέση αυτή, που η προσφεύγουσα επανειλημμένως προβάλλει με την προσφυγή, δεν αντιστοιχεί στα πραγματικά περιστατικά.

173 Συγκεκριμένα, τόσο από τη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων όσο και από την προσβαλλομένη απόφαση προκύπτει σαφώς ότι η Επιτροπή δεν προσάπτει στην προσφεύγουσα καμία χωριστή παράβαση ούτε κάποια ανάμειξη στην παράβαση που θα ήταν συγκεκριμένα διαφορετική από εκείνη της Copigraph.

174 Η παράβαση που προσάπτεται στην προσφεύγουσα, τόσο υπό την ιδιότητα της μητρικής εταιρίας της Copigraph όσο και υπό την ιδιότητα του άμεσου αυτουργού, είναι μία και η αυτή παράβαση, που συνίσταται στη «συμμετοχή σε ένα σύνολο συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών στον τομέα του αυτογραφικού χαρτιού» (άρθρο 1 της προσβαλλομένης αποφάσεως· βλ., επίσης, σημείο 338, in fine, της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων).

175 Όσον αφορά τα πραγματικά στοιχεία από τα οποία η Επιτροπή συνάγει την ανάμειξη της προσφεύγουσας στη σύμπραξη και υπό την ιδιότητα του άμεσου αυτουργού, τα στοιχεία αυτά είναι τα ίδια με τα —από μακρού γνωστά— πραγματικά στοιχεία βάσει των οποίων χαρακτηρίστηκε η ανάμειξη της Copigraph στη σύμπραξη, ήτοι η συμμετοχή των V. και B., εργαζομένων της προσφεύγουσας, στις επιζήμιες για τον ανταγωνισμό συσκέψεις (βλ., όσον αφορά την Copigraph, τα σημεία 282 έως 294 της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων και τις αιτιολογικές σκέψεις 287 έως 298 της προσβαλλομένης αποφάσεως· βλ., όσον αφορά την προσφεύγουσα, το σημείο 376 της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων και το σημείο 376 της προσβαλλομένης αποφάσεως, καθώς και τους πίνακες σχετικά με τις συσκέψεις, που περιέχονται στα παραρτήματα I και II των δύο αυτών εγγράφων).

176 Η πραγματικότητα αυτή μιας ενιαίας παραβάσεως, στηριζομένης στα ίδια πραγματικά στοιχεία, δεν μπορεί, παρά τα όσα υποστηρίζει η προσφεύγουσα, να τεθεί εν αμφιβόλω από ορισμένες διατυπώσεις που περιέχονται στο υπόμνημα αντικρούσεως (σημείο 46). Η Επιτροπή επιβεβαιώνει, εν πάση περιπτώσει, σαφώς, σε άλλα σημεία του υπομνήματος αντικρούσεως (σημείο 61) και του υπομνήματος ανταπαντήσεως (σημείο 26), το ενιαίο της παραβάσεως και τη διττή ιδιότητα υπό την οποία, μάλλον, η παράβαση αυτή προσάπτεται στην προσφεύγουσα.

177 Από τα ανωτέρω προκύπτει συνεπώς ότι η προβαλλόμενη αδυναμία της προσφεύγουσας να επικοινωνήσει με μάρτυρες ή να έχει πρόσβαση σε αρχεία, έστω και για να αμφισβητήσει τα πραγματικά αυτά στοιχεία —που ο διάδικος αυτός δεν αμφισβητεί ωστόσο, ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, παρά εκπρόθεσμα και κατά μη πειστικό τρόπο—, δεν ασκεί καμία επιρροή.

178 Όσον αφορά το επιχείρημα ότι η μαρτυρία των V. Και B. θα είχε εν τούτοις καταστήσει δυνατή την απόδειξη του ότι η προσφεύγουσα δεν ήταν ευθέως αναμεμειγμένη στην παράβαση, πρέπει να τονιστεί ότι το επιχείρημα αυτό δεν είναι αξιόπιστο.

179 Συγκεκριμένα, λαμβανομένου υπόψη του μη σοβαρά αμφισβητηθέντος γεγονότος ότι τα δύο αυτά πρόσωπα ήσαν εργαζόμενοι της προσφεύγουσας και ότι, τουλάχιστον όσον αφορά τον V., η ιδιότητά του ως εκπροσώπου της προσφεύγουσας προσδιορίστηκε ήδη από την εναρκτήρια συνεδρίαση του καρτέλ της 23ης Ιανουαρίου 1992 (βλ. αιτιολογική σκέψη 376, τρίτη περίοδος, της προσβαλλομένης αποφάσεως), το επιχείρημα της προσφεύγουσας στηρίζεται, σε τελική ανάλυση, στην υπόθεση —η οποία δεν είναι ρεαλιστική λαμβανομένης υπόψη της οικονομικής ενότητας μεταξύ της προσφεύγουσας και της Copigraph— ότι οι εργαζόμενοί της θα μπορούσαν, κατά τις συσκέψεις του καρτέλ, να εμπλακούν στη σύμπραξη εξ ονόματος της Copigraph και να αποστασιοποιηθούν δημόσια και πειστικά εξ ονόματος της προσφεύγουσας.

180 Η έλλειψη αξιοπιστίας του επιχειρήματος ότι μια μαρτυρία των πρώην εργαζομένων της προσφεύγουσας θα ήταν χρήσιμη για την άμυνά της ενισχύεται περαιτέρω από τη συμπεριφορά της προσφεύγουσας. Είναι, συγκεκριμένα, σημαντικό να τονιστεί ότι η προσφεύγουσα, ενώ γνώριζε, ήδη στις 20 Δεκεμβρίου 2001, ότι η Επιτροπή θεωρούσε ότι είχε άμεση ανάμειξη στην παράβαση και μπορούσε τότε πολύ εύκολα να λάβει τη μαρτυρία του B. —ο οποίος εργαζόταν ακόμη στην προσφεύγουσα—, δεν το έπραξε.

181 Η αδράνεια αυτή της προσφεύγουσας, κατόπιν δε το γεγονός ότι η μαρτυρία του προσώπου αυτού εμφανίζεται κατά περίεργο τρόπο ως απαραίτητη μόνο μετά την αποχώρησή του από τον όμιλο, ενώ η προσφεύγουσα διέθετε πολλά έτη για να τη λάβει, ενισχύει το γεγονός ότι η μαρτυρία αυτή δεν επρόκειτο να έχει καμία χρησιμότητα για την άμυνά της.

182 Τέλος, και εν πάση περιπτώσει, πρέπει να τονιστεί ότι η προσφεύγουσα δεν προσκομίζει κανένα αποδεικτικό στοιχείο από το οποίο να προκύπτει η συγκεκριμένη αδυναμία, το 2009, να λάβει πληροφορίες από τους πρώην εργαζομένους της (βλ., για παρόμοιες εκτιμήσεις, απόφαση Technische Unie κατά Επιτροπής, σκέψη 128 ανωτέρω, σκέψη 64). Ειδικότερα, η προσφεύγουσα δεν προσκομίζει κανένα αποδεικτικό στοιχείο σχετικά με την όση επιμέλεια που επέδειξε προκειμένου να ξαναέλθει σε επαφή με τους πρώην εργαζομένους της και να ζητήσει τις μαρτυρίες τους. Το μόνο που έκανε η προσφεύγουσα ήταν να αναφερθεί, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, αόριστα και, εν πάση περιπτώσει, εκπρόθεσμα με βάση τις απαιτήσεις του άρθρου 48 του Κανονισμού Διαδικασίας, όσον αφορά τον B., σε μια ασθένεια η οποία κατέληξε σε θάνατο. Επομένως, το επιχείρημα ότι η προσφεύγουσα δεν είχε πλέον, το 2009, πρόσβαση στους πρώην εργαζομένους της είναι απλούστατα αναπόδεικτο.

183 Ως προς την αναφορά στα αρχεία της προσφεύγουσας, πρέπει να τονιστεί ότι, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η τελευταία αυτή μπορούσε να λάβει τα μέτρα της ήδη από το 2001, αν μια μητρική εταιρία πρέπει να φυλάσσει τα στοιχεία βάσει των οποίων θα μπορέσει να αμυνθεί κατά ενοχοποιήσεώς της ως μητρική εταιρία αποτελούσα μια οικονομική ενότητα με τη θυγατρική της (βλ. σκέψη 152 ανωτέρω), τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο όσον αφορά τη δική της συμπεριφορά και τα δικά της αρχεία. Το επιχείρημα της προσφεύγουσας ότι είναι πια πολύ αργά για να ερευνήσει τα αρχεία της πρέπει να απορριφθεί.

184 Κατόπιν των εκτιμήσεων που εκτέθηκαν στις σκέψεις 156 έως 183 ανωτέρω, η θέση της προσφεύγουσας ότι στερήθηκε, συνεπεία της παρόδου του χρόνου μεταξύ του πέρατος της παραβάσεως και της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων, τη δυνατότητα να αμυνθεί κατά τη δεύτερη διοικητική διαδικασία υπό την ιδιότητα του άμεσου αυτουργού της παραβάσεως, πρέπει να απορριφθεί. Συγκεκριμένα, υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως, που συνίστανται, μεταξύ άλλων, στο ότι η προσφεύγουσα γνώριζε συγκεκριμένα, ήδη από το 2001, τις αιτιάσεις της Επιτροπής έναντι αυτής, στο ότι δεν υφίστατο, το 2009, καμία νέα αιτίαση σε σχέση με αυτές που είχαν διατυπωθεί το 2001, στο ότι ήσαν τα ίδια και δεν αμφισβητήθηκαν —παρά μόνον

εκπρόθεσμα και κατά τρόπο μη πειστικό— τα πραγματικά στοιχεία που στηρίζουν την ανάμειξη της προσφεύγουσας υπό την ιδιότητα του άμεσου αυτουργού, στην αδράνεια της προσφεύγουσας επί πολλά έτη, κατόπιν δε στην απόλυτη έλλειψη αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με οποιαδήποτε επιμέλεια που αυτή επέδειξε για να έλθει σε επαφή με τους πρώην εργαζομένους της το 2009 και, τέλος, στο γεγονός ότι η προσφεύγουσα δεν μπορεί δικαιολογημένα να ισχυρίζεται ότι δεν μπορεί πλέον να έχει επωφελώς πρόσβαση στα αρχεία της, το Γενικό Δικαστήριο θεωρεί ότι δεν αποδείχθηκε η προσβολή των δικαιωμάτων αμύνης συνεπεία της παρόδου του χρόνου, όσον αφορά την ενοχοποίηση της προσφεύγουσας υπό την ιδιότητα του άμεσου αυτουργού.

185 Κατόπιν όλων των προεκτεθεισών εκτιμήσεων, από τις οποίες προκύπτει ότι η Επιτροπή δεν παρέβη το εύλογο χρονικό διάστημα και ότι, όποια και αν ήταν η διάρκεια της διαδικασίας εν προκειμένω, δεν αποδείχθηκε προσβολή των δικαιωμάτων αμύνης της προσφεύγουσας συνεπεία της παρόδου του χρόνου μεταξύ του πέρατος της παραβάσεως και της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων, ο υπό κρίση λόγος πρέπει να απορριφθεί.

Επί του δευτέρου λόγου, που αντλείται από παράβαση των κανόνων περί παραγραφής

186 Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι από τους κανόνες περί παραγραφής προκύπτει ότι η εξουσία επιβολής κυρώσεων της Επιτροπής είχε παραγραφεί για τις πράξεις των οποίων η Copigraph είναι ο άμεσος αυτουργός, για τις πράξεις των οποίων η προσφεύγουσα είναι έμμεσος αυτουργός ως μητρική εταιρία της Copigraph και, τέλος, για εκείνες των οποίων αυτή είναι ο άμεσος αυτουργός. Όσον αφορά την Copigraph, η τελευταία πράξη διακοπής της παραγραφής επήλθε με την πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων, καθόσον η Copigraph δεν άσκησε προσφυγή κατά της αποφάσεως 2004/337. Όσον αφορά την προσφεύγουσα ως μητρική εταιρία, η παραγραφή συμπληρώθηκε επίσης, εφόσον η ευθύνη της προσφεύγουσας υπό την ιδιότητα αυτή είναι παρακολουθηματική αυτής της Copigraph. Όσον αφορά την προσφεύγουσα ως άμεσο αυτουργό, καμία πράξη της αρχικής διαδικασίας δεν διέκοψε την παραγραφή, η οποία έχει συνεπώς συμπληρωθεί. Η Επιτροπή παρέβλεψε συνεπώς την απόφαση του Πρωτοδικείου της 31ης Μαρτίου 2009, T-405/06, ArcelorMittal Luxembourg κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2009, σ. II-771, σκέψεις 143 έως 145).

187 Η Επιτροπή βάλλει κατά της «τεχνητής διακρίσεως» που κάνει η προσφεύγουσα μεταξύ μιας παραβάσεως που προσάπτεται στην Copigraph και μιας άλλης παραβάσεως που της προσάπτεται ως μητρικής εταιρίας. Πράγματι, η προσφεύγουσα, μητρική εταιρία της Copigraph, και η Copigraph συναποτελούν μία ενιαία επιχείρηση, οπότε εκάστη των δύο αυτών λογίζεται ότι έχει διαπράξει την ίδια παράβαση.

188 Η παραγραφή είναι αντικειμενικής φύσεως και εκτιμάται έναντι της προσφεύγουσας, που είναι ο μοναδικός αποδέκτης της προσβαλλομένης αποφάσεως. Επομένως, το ζήτημα μιας υποτιθέμενης παραγραφής έναντι της Copigraph είναι άνευ σημασίας. Πέραν του ότι η αναφορά στην απόφαση ArcelorMittal Luxembourg κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 186 ανωτέρω, είναι εσφαλμένη, το γεγονός ότι η Copigraph δεν άσκησε προσφυγή κατά της αποφάσεως 2004/337 είναι αλυσιτελές.

189 Όσον αφορά την προβαλλόμενη παραγραφή υπέρ της προσφεύγουσας ως μητρικής εταιρίας, η συλλογιστική της τελευταίας αυτής στηρίζεται στο εσφαλμένο αξίωμα ότι η ευθύνη της μητρικής εταιρίας είναι «παρακολουθηματική» εκείνης της θυγατρικής.

190 Όσον αφορά την προβαλλόμενη παραγραφή υπέρ της προσφεύγουσας ως άμεσου αυτουργού, η Επιτροπή αμφισβητεί το επιχείρημα ότι ουδεμία πράξη παραγραφής επήλθε για τον προβληθέντα λόγο ότι η πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων δεν αφορούσε την ευθύνη της προσφεύγουσας παρά υπό την ιδιότητα της μητρικής εταιρίας. Οι διακόπτουσες την παραγραφή πράξεις, στις οποίες συγκαταλέγεται η πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων, ισχύουν έναντι όλων των επιχειρήσεων που μετέσχον στην παράβαση και, συνεπώς, έναντι της προσφεύγουσας. Ακόμη και αν υποτεθεί, για τις

ανάγκες αναπτύξεως της συλλογιστικής, ότι πρέπει να θεωρηθεί ότι η ενοχοποίηση δεν αφορά την ίδια επιχείρηση, είναι αναμφισβήτητο ότι η προσφεύγουσα μετέσχε στην παράβαση, κατά την έννοια της νομολογίας.

191 Με τον υπό κρίση λόγο ακυρώσεως, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται, κατ' ουσίαν, ότι η εξουσία επιβολής κυρώσεων της Επιτροπής έναντι αυτής, υπό την ιδιότητα της μητρικής εταιρίας της Copigraph, είχε παραγραφεί, εφόσον η ευθύνη της υπό την ιδιότητα αυτή είναι παρακολουθηματική εκείνης της θυγατρικής της και η παραγραφή έχει συμπληρωθεί υπέρ της τελευταίας αυτής. Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται, περαιτέρω, ότι η παραγραφή είχε συμπληρωθεί και υπέρ αυτής ως άμεσου αυτουργού της παραβάσεως, εφόσον η Επιτροπή δεν προέβη, εντός του χρόνου της παραγραφής, σε καμία πράξη διακοπής της παραγραφής έναντι αυτής υπ' αυτή την ιδιότητα.

192 Εκ προοιμίου, πρέπει να τονιστεί ότι η επιχειρηματολογία της προσφεύγουσας που στηρίζεται στον παρακολουθηματικό χαρακτήρα της ευθύνης της σε σχέση με την ευθύνη της Copigraph και στο γεγονός ότι η παραγραφή είχε συμπληρωθεί υπέρ της Copigraph πρέπει να απορριφθεί ως αλυσιτελής.

193 Συγκεκριμένα, πρέπει να υπομνησθεί ότι, σε περίπτωση —όπως εν προκειμένω— που υπάρχει οικονομική ενότητα μεταξύ μητρικής εταιρίας και της θυγατρικής της, η μητρική εταιρία θεωρείται, όπως και η θυγατρική, αυτουργός της παραβάσεως. Λογίζεται ότι διέπραξε η ίδια την παράβαση (βλ. τη νομολογία που παρατίθεται στις σκέψεις 38 έως 41 και 52 ανωτέρω και, μεταξύ άλλων, την απόφαση Metsä-Serla κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 40 ανωτέρω, σκέψη 34).

194 Συνεπώς, το ενδεχόμενο να μην μπορεί πλέον να επιβληθεί κύρωση στη θυγατρική για τη διαπιστωθείσα παράβαση, είτε λόγω της εξαφανίσεως της θυγατρικής αυτής είτε ακόμη —όπως ισχυρίζεται η προσφεύγουσα εν προκειμένω— λόγω της συμπληρώσεως της παραγραφής υπέρ της θυγατρικής αυτής, δεν ασκεί επιρροή στη δυνατότητα επιβολής κυρώσεως στη μητρική εταιρία, η οποία λογίζεται η ίδια ως αυτουργός της παραβάσεως λόγω της οικονομικής ενότητας με τη θυγατρική της. Βεβαίως, η ευθύνη της μητρικής εταιρίας δεν θα υφίστατο αν αποδεικνυόταν ότι δεν υπήρξε παράβαση, αλλά η ευθύνη αυτή δεν μπορεί να εξαφανισθεί λόγω του ότι η κύρωση παρεγράφη έναντι της θυγατρικής. Συγκεκριμένα, η παραγραφή που προβλέπει το άρθρο 25 του κανονισμού 1/2003 δεν έχει ως αποτέλεσμα την εξάλειψη της υπάρξεως μιας παραβάσεως, αλλά μόνο το ότι αυτοί που επωφελούνται από την παραγραφή αποφεύγουν τις κυρώσεις.

195 Από τις προεκτεθείσες προκαταρκτικές παρατηρήσεις προκύπτει ότι, σε αντίθεση με όσα υποστηρίζει η προσφεύγουσα, ουδεμία σημασία έχει να τεθεί το ερώτημα αν είχε συμπληρωθεί η παραγραφή έναντι της Copigraph.

196 Το μόνο σημαντικό ζήτημα είναι αν η παραγραφή είχε συμπληρωθεί έναντι της προσφεύγουσας, η οποία είναι, εν πάση περιπτώσει, ο μοναδικός αποδέκτης της προσβαλλομένης αποφάσεως.

197 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 25, παράγραφος 3, του κανονισμού 1/2003, η παραγραφή που ισχύει για την επιβολή προστίμων ή χρηματικών ποινών διακόπτεται από κάθε πράξη της Επιτροπής η οποία αποβλέπει στη διερεύνηση ή σε διαδικασίες κατά της παραβάσεως και η διακοπή ισχύει από την ημερομηνία κοινοποίησης της πράξης «σε μια τουλάχιστον επιχείρηση ή ένωση επιχειρήσεων που μετείχε στην παράβαση».

198 Ο σκοπός του άρθρου 25, παράγραφος 3, του κανονισμού 1/2003 είναι συνεπώς να ορίσει την περίμετρο των ενεργειών της Επιτροπής που συνεπάγονται διακοπή της παραγραφής.

199 Η διάταξη αυτή περιορίζει ρητώς την περίμετρο αυτή στις ενέργειες διερευνήσεως ή διώξεως που κοινοποιούνται σε μία (τουλάχιστον) επιχείρηση που μετέσχε στην παράβαση, δηλαδή, σε τελική ανάλυση, σε μια επιχείρηση που προσδιορίστηκε ως τέτοια στην απόφαση με την οποία επιβάλλεται κύρωση για την παράβαση.

200 Έτσι, το Πρωτοδικείο, στην απόφαση ArcelorMittal Luxembourg κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 186 ανωτέρω (σκέψη 143), έκρινε ότι, «ως "επιχείρηση που μετείχε στην παράβαση", κατά την έννοια [του άρθρου 25, παράγραφος 3, του κανονισμού 1/2003], [έπρεπε] να νοηθεί κάθε επιχείρηση που κατονομάστηκε ως τέτοια με απόφαση της Επιτροπής με την οποία επιβλήθηκε κύρωση για παράβαση».

201 Όσον αφορά το άρθρο 25, παράγραφος 4, του κανονισμού 1/2003, το άρθρο αυτό ορίζει ότι η διακοπή της παραγραφής ισχύει για «όλες» τις επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην παράβαση.

202 Σκοπός του άρθρου 25, παράγραφος 4, του κανονισμού 1/2003 είναι, συνεπώς, να ορίσει την περίμετρο των επιχειρήσεων έναντι των οποίων ισχύει μια διακοπή της παραγραφής.

203 Με τη λέξη «όλες» που χρησιμοποιείται στη διάταξη αυτή αποσκοπείται να υπογραμμιστεί ότι αυτό που έχει σημασία είναι η αντικειμενική συμμετοχή της οικείας επιχειρήσεως στην παράβαση, ανεξάρτητα, συνεπώς, από το ζήτημα υπό ποια ιδιότητα η επιχείρηση αυτή μετέσχε στην παράβαση, ή αν η επιχείρηση αυτή ήταν γνωστή στην Επιτροπή πριν από την ανακοίνωση των αιτιάσεων, ή αν ήταν ή όχι αποδέκτης πράξεως διακόπτουσας την παραγραφή πριν από αυτήν την ανακοίνωση των αιτιάσεων, ή ακόμη αν είχε επιτύχει κατά το παρελθόν την ακύρωση μιας πρώτης αποφάσεως με την οποία η Επιτροπή της επέβαλε κύρωση.

204 Υπό την έννοια αυτή το Πρωτοδικείο, στην απόφαση ArcelorMittal Luxembourg κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 186 ανωτέρω (σκέψη 145), διευκρίνισε, όσον αφορά τις επιχειρήσεις έναντι των οποίων ισχύει η διακοπή της παραγραφής, ότι η φράση «που μετείχαν στην παράβαση» υποδηλώνει ένα αντικειμενικό γεγονός, ήτοι τη συμμετοχή στην παράβαση, που διαφέρει σαφώς από ένα υποκειμενικό και αβέβαιο στοιχείο όπως το αν μια επιχείρηση κατονομάστηκε κατά τη διάρκεια της διαδικασίας (απόφαση ArcelorMittal Luxembourg κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 186 ανωτέρω, σκέψη 145).

205 Από τις προεκτεθείσες εκτιμήσεις, που αφορούν την έννοια και το περιεχόμενο του άρθρου 25, παράγραφοι 3 και 4, του κανονισμού 1/2003, απορρέει ότι, αν μια επιχείρηση έχει μετάσχει στην παράβαση, δηλαδή, σε τελική ανάλυση, αν η επιχείρηση αυτή έχει προσδιοριστεί ως τέτοια στην προσβαλλόμενη απόφαση, η διακοπή της παραγραφής, που προκύπτει από την κοινοποίηση μιας πράξεως διερευνήσεως και διώξεως σε μία τουλάχιστον επιχείρηση (στην ίδια ή σε μια άλλη) που έχει επίσης προσδιοριστεί ως έχουσα μετάσχει στην παράβαση, ισχύει έναντι αυτής.

206 Εν προκειμένω, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι όχι μόνον η προσφεύγουσα προσδιορίστηκε στην προσβαλλόμενη απόφαση ως έχουσα μετάσχει στην παράβαση, αλλά επιπλέον απορρίφθηκαν όλοι οι λόγοι ακυρώσεως της υπό κρίση προσφυγής που αποσκοπούσαν στο να θέσουν υπό αμφισβήτηση τη νομιμότητα της διαπιστώσεως αυτής.

207 Επομένως, η προσφεύγουσα, ανεξάρτητα από όσα υποστηρίζει, αποτελεί όντως επιχείρηση έχουσα μετάσχει στην παράβαση κατά την έννοια του άρθρου 25, παράγραφος 4, του κανονισμού 1/2003. Το γεγονός που προέβαλε η προσφεύγουσα ότι δεν ενοχοποιήθηκε υπό την ιδιότητα του άμεσου αυτουργού της παραβάσεως παρά με τη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων, ήτοι περισσότερο από πέντε έτη μετά το πέρας της παραβάσεως, είναι απολύτως αλυσιτελές και η προβολή του οφείλεται σε παραγνώριση του μηχανισμού του άρθρου 25, παράγραφοι 3 και 4, του κανονισμού 1/2003.

208 Περαιτέρω, πρέπει να τονιστεί ότι δεν αμφισβητείται ότι οι πράξεις διερευνήσεως και διώξεως κοινοποιήθηκαν σε «τουλάχιστον μία επιχείρηση ή ένωση επιχειρήσεων που μετείχε στην παράβαση», είτε πρόκειται για τις πράξεις διερευνήσεως στις οποίες προέβη η Επιτροπή το 1997 και το 1999 (βλ. σκέψεις 2 και 5 ανωτέρω), την πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων, της 26ης Ιουλίου 2000, ή ακόμη τη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων, της 15ης Σεπτεμβρίου 2009.

209 Επομένως, ανεξάρτητα από όσα υποστηρίζει η προσφεύγουσα, η παραγραφή είχε διακοπεί έναντι αυτής με τις διάφορες αυτές πράξεις. Το επιχείρημα της προσφεύγουσας ότι, στην απόφαση ArcelorMittal Luxembourg κ.λπ. κατά Επιτροπής (σκέψη 186 ανωτέρω), το Πρωτοδικείο έκρινε ότι οι πράξεις διερευνήσεως που αφορούν τρίτους δεν διακόπτουν την παραγραφή έναντι επιχειρήσεων των οποίων η Επιτροπή γνώριζε την ταυτότητα και των οποίων δεν μπορούσε να αγνοεί τη συμμετοχή στην παράβαση βάσει των στοιχείων που είχε στην κατοχή της, συνδέεται με παραγνώριση τόσο του μηχανισμού του άρθρου 25, παράγραφοι 3 και 4, του κανονισμού 1/2003 όσο και του περιεχομένου της εν λόγω αποφάσεως (βλ. σκέψη 204 ανωτέρω).

210 Όσον αφορά το επιχείρημα ότι, δεδομένου ότι η απόφαση 2004/337 ακυρώθηκε, η Επιτροπή δεν μπορούσε να στηριχθεί στην απόφαση αυτή για να αποδείξει ότι η προσφεύγουσα είχε προσδιοριστεί ως έχουσα μετάσχει στην παράβαση «με απόφαση της Επιτροπής με την οποία επιβλήθηκε κύρωση για παράβαση», πρέπει να θεωρηθεί ότι το επιχείρημα αυτό παραγνωρίζει, και στη περίπτωση αυτή, τον μηχανισμό της παραγραφής. Η προσφεύγουσα προσδιορίστηκε ως έχουσα μετάσχει στην παράβαση με την προσβαλλόμενη απόφαση, πράγμα που συνεπάγεται ότι οι πράξεις διερευνήσεως και διώξεως που αναφέρθηκαν στη σκέψη 208 ανωτέρω διέκοψαν αποτελεσματικά την παραγραφή έναντι αυτής.

211 Τέλος, όσον αφορά τη θέση ότι το Γενικό Δικαστήριο και το Δικαστήριο σημείωσαν μια «εξέλιξη υπέρ μιας ουσιαστικής εφαρμογής των κανόνων περί παραγραφής» όταν έκριναν ότι η αναστολή της παραγραφής συνεπεία της ασκήσεως προσφυγής δεν ίσχυε erga omnes, αλλά μόνον έναντι των προσφευγόντων (αποφάσεις ArcelorMittal Luxembourg κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 186 ανωτέρω, σκέψη 158, και ArcelorMittal Luxembourg κατά Επιτροπής και Επιτροπή κατά ArcelorMittal Luxembourg κ.λπ., σκέψη 41 ανωτέρω, σκέψεις 141 έως 149), πρέπει να τονιστεί ότι η λύση που προέκρινε ο δικαστής της Ένωσης με τις αποφάσεις αυτές δεν αφορά, εξ ορισμού, παρά την περίπτωση της αναστολής της παραγραφής (άρθρο 25, παράγραφος 6, του κανονισμού 1/2003). Επομένως, ουδόλως συνεπάγεται ότι η διακοπή της παραγραφής (άρθρο 25, παράγραφοι 3 και 4, του ίδιου κανονισμού) δεν ισχύει έναντι όλων των μερών που μετέσχον στην παράβαση. Εξάλλου, στην απόφασή του ArcelorMittal Luxembourg κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 186 ανωτέρω, το Πρωτοδικείο διέκρινε σαφώς το καθεστώς της διακοπής της παραγραφής, για το οποίο το αποτέλεσμα erga omnes «προβλέπεται ρητώς» στο άρθρο 25, παράγραφος 4, του κανονισμού 1/2003, από το καθεστώς της αναστολής της παραγραφής, για το οποίο οι σχετικές διατάξεις «δεν προβλέπουν τίποτε σχετικά» (σκέψη 153, πρώτη περίοδος, της αποφάσεως).

212 Εν κατακλείδι, πρέπει να θεωρηθεί ότι η παραγραφή, η οποία είχε αρχίσει να τρέχει τον Σεπτέμβριο 1995, διακόπηκε έναντι της προσφεύγουσας από τις διάφορες πράξεις που διαλαμβάνονται στη σκέψη 208 ανωτέρω και, ειδικότερα, από την πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων (της 26ης Ιουλίου 2000).

213 Η παραγραφή, δεδομένου ότι ο χρόνος της, ως εκ τούτου, ξανάρχισε να τρέχει από το μηδέν μετά την πρώτη αυτή ανακοίνωση των αιτιάσεων, ανεστάλη, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 25, παράγραφος 6, του κανονισμού 1/2003, από τις 11 Απριλίου 2002 (ημερομηνία της ασκήσεως από την προσφεύγουσα της προσφυγής στην υπόθεση T-109/02 ενώπιον του Πρωτοδικείου) έως τις 3 Σεπτεμβρίου 2009 (ημερομηνία της αποφάσεως PAK, σκέψη 13 ανωτέρω), κατόπιν δε συνεχίστηκε μέχρι τη διακοπή της από τη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων, της 15ης Σεπτεμβρίου 2009. Ο χρόνος της παραγραφής που διανύθηκε συνεπώς μεταξύ 26 Ιουλίου 2000 και 15 Σεπτεμβρίου 2009, και αφαιρουμένης της περιόδου αναστολής, ήταν ένα έτος και εννέα μήνες.

214 Κατόπιν της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων (15 Σεπτεμβρίου 2009), ο χρόνος της παραγραφής ξεκίνησε να τρέχει από το μηδέν, μέχρι την έκδοση από την Επιτροπή, στις 23 Ιουνίου 2010, ήτοι εννέα μήνες αργότερα, της προσβαλλομένης αποφάσεως.

215 Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση εκδόθηκε εντός του χρόνου της πενταετούς παραγραφής που προβλέπει το άρθρο 25, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1/2003.

216 Όσον αφορά τον χρόνο της δεκαετούς παραγραφής που προβλέπει το άρθρο 25, παράγραφος 5, δεύτερη περίοδος, του ίδιου κανονισμού, ο χρόνος αυτός τηρήθηκε επίσης, διότι, αφαιρουμένης της περιόδου αναστολής κατά την ένδικη διαδικασία (11 Απριλίου 2002-3 Σεπτεμβρίου 2009), ο χρόνος που διανύθηκε μεταξύ του πέρατος της παραβάσεως (Σεπτέμβριος 1995) και της προσβαλλομένης αποφάσεως (Ιούνιος 2010) είναι επτά έτη και τέσσερις μήνες.

217 Με βάση τις προεκτεθείσες εκτιμήσεις, από τις οποίες προκύπτει ότι η παραγραφή δεν είχε συμπληρωθεί έναντι της προσφεύγουσας, ο υπό κρίση λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του πέμπτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από παράβαση των κατευθυντήριων γραμμών, από παραβίαση των αρχών της εξατομικεύσεως των ποινών και της αναλογικότητας και από παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως

Επί του πρώτου σκέλους, που αντλείται από την άρνηση μειώσεως του ποσού του προστίμου λόγω του πραγματικού και νομικού πλαισίου της παρούσας διαδικασίας

218 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι τα τρία ακόλουθα στοιχεία, ήτοι, πρώτον, η αδυναμία της να ασκήσει τα δικαιώματά της αμύνης, δεύτερον, το γεγονός ότι η Copigraph της ανήκε μόνο για μικρό χρονικό διάστημα, καθόσον αποσύρθηκε από την αγορά αυτή, και, τρίτον, το γεγονός ότι η Copigraph ήταν μια «μικρή επιχείρηση» στην οποία προσήφθη μόνο μια παθητική και υπό καταναγκασμό συμμετοχή στη σύμπραξη, θα έπρεπε να δικαιολογήσουν σημαντική μείωση του ποσού του προστίμου. Μια μείωση του ποσού του προστίμου φαίνεται τοσούτω μάλλον επιβεβλημένη αν το ποσό του προστίμου που επιβλήθηκε στην προσφεύγουσα συγκριθεί με το ποσό του προστίμου που επιβλήθηκε στην AWA, που είναι ηγετική εταιρία στην αγορά και επικεφαλής της συμπράξεως.

219 Η Επιτροπή απαντά ότι τα τρία από τα προαναφερθέντα στοιχεία είτε έχουν ήδη αντικρουστεί είτε δεν ασκούν επιρροή είτε έχουν ληφθεί υπόψη. Όσον αφορά τη σύγκριση με την AWA που κάνει η προσφεύγουσα, η σύγκριση αυτή, λαμβανομένων υπόψη των κριτηρίων που χρησιμοποίησε η Επιτροπή, είναι «απλουστευτική και απατηλή».

220 Πρέπει να υπομνησθεί, εκ προοιμίου, ότι, κατά πάγια νομολογία, για τον καθορισμό του ύψους κάθε προστίμου, η Επιτροπή διαθέτει εξουσία εκτιμήσεως (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 6ης Απριλίου 1995, T-150/89, Martinelli κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-1165, σκέψη 59, και της 14ης Μαΐου 1998, T-352/94, Mo och Domsjö κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1989, σκέψη 268). Η εκτίμησή της πάντως πρέπει να γίνεται με τήρηση του κοινοτικού δικαίου, το οποίο περιλαμβάνει όχι μόνον τις διατάξεις της Συνθήκης αλλά και τις γενικές αρχές του δικαίου (απόφαση του Πρωτοδικείου της 9ης Ιουλίου 2009, T-450/05, Peugeot και Peugeot Nederland κατά Επιτροπής, Συλλογή 2009, σ. II-2533, σκέψη 273). Πρέπει επίσης να τονιστεί ότι η εκτίμηση αυτή υπόκειται στον έλεγχο του δικαστή της Ένωσης, ο οποίος οφείλει να ασκεί τον έλεγχο της νομιμότητας που του έχει ανατεθεί και την πλήρη δικαιοδοσία που του έχει αναγνωρισθεί με το άρθρο 31 του κανονισμού 1/2003, επί τη βάσει —πέραν των ενδεχομένων κρίσεων επί ζητημάτων δημοσίας τάξεως— των λόγων ακυρώσεως που προβάλλει ο προσφεύγων και των αποδεικτικών στοιχείων που προσκομίζονται από αυτόν προς στήριξη των ως άνω λόγων ακυρώσεως (βλ., κατά την έννοια αυτή, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 8ης Δεκεμβρίου 2011, C-386/10 P, Χαλκόρ κατά Επιτροπής, Συλλογή 2011, σ. I-13085, σκέψεις 62 έως 64, και C-389/10 P, KME Germany κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2011, σ. I-12789, σκέψεις 129 έως 131).

221 Κατά πάγια νομολογία, η σοβαρότητα μιας παραβάσεως καθορίζεται βάσει πολλών στοιχείων, όπως είναι οι συγκεκριμένες περιστάσεις της υποθέσεως, το πλαίσιό της και το αποτρεπτικό αποτέλεσμα των προστίμων (αποφάσεις του Δικαστηρίου Dansk Rørindustri κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 33 ανωτέρω, σκέψη 241, και της 10ης Μαΐου 2007, C-328/05 P, SGL Carbon κατά Επιτροπής, Συλλογή 2007, σ. I-3921, σκέψη 43).

222 Εν προκειμένω, από την προσβαλλόμενη απόφαση προκύπτει ότι η Επιτροπή καθόρισε το ποσό του προστίμου που επέβαλε στην προσφεύγουσα σύμφωνα με τη γενική μέθοδο που ανέλαβε να εφαρμόζει με τις κατευθυντήριες γραμμές της, οι οποίες ορίζουν, στο σημείο τους 1, ότι «[το] βασικό ποσό [του προστίμου] καθορίζεται σε συνάρτηση με τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παραβάσεως, που είναι τα μόνα κριτήρια τα οποία προβλέπονται στο άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17».

223 Όσον αφορά το επιχείρημα ότι το ποσό του προστίμου πρέπει να μειωθεί λόγω της αδυναμίας της προσφεύγουσας να αμυνθεί συνεπεία της παρόδου του χρόνου μεταξύ του πέρατος της παραβάσεως και της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων, το επιχείρημα αυτό πρέπει, λαμβανομένων υπόψη των διαπιστώσεων που έγιναν στο πλαίσιο της εξετάσεως του τετάρτου λόγου ακυρώσεως, να απορριφθεί ως αβάσιμο.

224 Όσον αφορά το επιχείρημα ότι το ποσό του προστίμου πρέπει να μειωθεί για τον λόγο ότι η Copigraph ανήκε μόνο για μικρό χρονικό διάστημα στην προσφεύγουσα η οποία αποσύρθηκε από την αγορά, το επιχείρημα αυτό πρέπει επίσης να απορριφθεί, καθόσον δεν αμφισβητείται ότι η προσφεύγουσα υπήρξε η μητρική εταιρία της Copigraph καθ' όλη τη διάρκεια της παραβάσεως. Το γεγονός ότι η προσφεύγουσα μεταβίβασε την Copigraph και αποσύρθηκε από την αγορά μετά το πέρας της παραβάσεως δεν μπορεί να δικαιολογήσει μείωση του ποσού του προστίμου.

225 Όσον αφορά το επιχείρημα που αντλείται από το ότι η Copigraph είναι μια «μικρή επιχείρηση» στην αγορά, πρέπει να τονιστεί ότι τούτο ελήφθη υπόψη από την Επιτροπή κατά τον υπολογισμό του ποσού του προστίμου. Συγκεκριμένα, το στοιχείο αυτό αντανακλάται στον κύκλο εργασιών της Copigraph, ο οποίος ελήφθη υπόψη για να καθοριστεί το βασικό ποσό του προστίμου βάσει της σοβαρότητας της παραβάσεως (βλ. τις αιτιολογικές σκέψεις 434 έως 437 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

226 Όσον αφορά το γεγονός ότι η Επιτροπή προσήψε στην Copigraph μόνο μια παθητική και υπό καταναγκασμό συμμετοχή στη σύμπραξη, πρέπει να τονιστεί ότι, αντιθέτως, η Επιτροπή έκρινε ότι η Copigraph και η προσφεύγουσα ήταν, όπως και όλα τα άλλα μέλη της συμπράξεως, ενεργά μέλη (αιτιολογική σκέψη 455 της προσβαλλομένης αποφάσεως) και ότι, όσον αφορά την υπό καταναγκασμό συμμετοχή, εναπέκειτο στις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις να πληροφορήσουν την Επιτροπή σχετικά με την παράνομη συμπεριφορά και τις απειλές των ανταγωνιστών τους, προκειμένου να τεθεί τέρμα σε αυτές (αιτιολογική σκέψη 456 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

227 Όσον αφορά, τέλος, το γεγονός ότι το πρόστιμο που επιβλήθηκε στην προσφεύγουσα καθορίστηκε σε ένα επίπεδο συγκρίσιμο, ως ποσοστό του κύκλου εργασιών που πραγματοποιήθηκε στην αγορά, με εκείνο του προστίμου που επιβλήθηκε στον επικεφαλής της συμπράξεως, ήτοι στην AWA, αρκεί να τονιστεί ότι πρόκειται για μια αμιγώς τυχαία περίσταση.

228 Συγκεκριμένα, τόσο το πρόστιμο που επιβλήθηκε στην προσφεύγουσα (21,26 εκατομμύρια ευρώ, ήτοι 35,43 % του κύκλου εργασιών της προσφεύγουσας στη σχετική αγορά) όσο και αυτό που επιβλήθηκε στην AWA (141,75 εκατομμύρια ευρώ, ήτοι 37,26 % του κύκλου εργασιών της AWA στη σχετική αγορά) δεν αποτελούν παρά τα αποτελέσματα της εφαρμογής από την Επιτροπή, στην ειδική περίπτωση εκάστης των δύο αυτών επιχειρήσεων, της μεθόδου των κατευθυντήριων γραμμών, σύμφωνα με την αρχή της εξατομικεύσεως των ποινών (βλ., όσον αφορά την προσφεύγουσα, τις αιτιολογικές σκέψεις 414 έως 479 της προσβαλλομένης αποφάσεως και, ειδικότερα, τις αιτιολογικές σκέψεις 436, 442, 443, 450 έως 453, 461, 468, 473 και 479· βλ., όσον αφορά την AWA, τις αιτιολογικές σκέψεις 369 έως 461 της αποφάσεως 2004/337 και, ειδικότερα, τις αιτιολογικές σκέψεις 409, 412, 415 έως 417, 424, 432, 433, 448, 452 και 461).

229 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι το υπό κρίση σκέλος του πέμπτου λόγου ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του δευτέρου σκέλους, που αντλείται από την άρνηση μειώσεως του ποσού του προστίμου λόγω της κρίσεως του τομέα του αυτογραφικού χαρτιού

230 Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι ένα καρτέλ που σχηματίστηκε για να αντλήσει το μέγιστο δυνατό όφελος από έναν ακμάζοντα τομέα δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται με την ίδια αυστηρότητα με ένα καρτέλ που δημιουργήθηκε για να αντιμετωπίσει την αναπόφευκτη παρακμή του τομέα. Η πρακτική της Επιτροπής προσφέρει τέτοια παραδείγματα και η ανάγκη αυτή υπομνήσθηκε τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

231 Εν προκειμένω, η Επιτροπή έκανε λόγο για την παρακμή της αγοράς και μάλιστα την τόνισε, αλλά αρνήθηκε, αναιτιολόγητα, να τη λάβει υπόψη, μολονότι συνεχίστηκε η παρακμή του τομέα.

232 Η Επιτροπή απαντά ότι έλαβε υπόψη την οικονομική κατάσταση του τομέα. Υπενθυμίζει ότι η σύγκριση με προηγούμενες αποφάσεις είναι αλυσιτελής. Επιπλέον, η κρίση επηρέασε πράγματι τον τομέα μόνο κατά το πέρας της παραβάσεως, πράγμα το οποίο, όχι μόνο δεν αποτελεί ελαφρυντική περίσταση, αλλά ενισχύει το συμπέρασμα ότι το καρτέλ απλώς παρέτεινε τεχνητά μια κατάσταση που είχε αναπότρεπτα διακυβευθεί. Περαιτέρω, κατά τη νομολογία, η Επιτροπή δεν υποχρεούται να θεωρήσει ως ελαφρυντική περίσταση την κακή οικονομική κατάσταση ενός τομέα. Η δε συνέχιση της παρακμής του τομέα μετά την απόφαση 2004/337 δεν ασκεί επιρροή.

233 Όσον αφορά το υπό κρίση σκέλος του πέμπτου λόγου ακυρώσεως, πρέπει να τονιστεί ότι η προσφεύγουσα δεν μπορεί να αντλεί επιχείρημα από την προβαλλόμενη κρίση του τομέα του αυτογραφικού χαρτιού για να προσάψει στην Επιτροπή ότι δεν αναγνώρισε την ύπαρξη ελαφρυντικής περιστάσεως για τον υπολογισμό του ποσού του προστίμου.

234 Συγκεκριμένα, όπως η Επιτροπή τόνισε ρητώς στην αιτιολογική σκέψη 460 της προσβαλλομένης αποφάσεως και όπως προκύπτει από πάγια νομολογία, το θεσμικό αυτό όργανο δεν υποχρεούται να θεωρήσει ως ελαφρυντική περίσταση την κακή χρηματοοικονομική κατάσταση του οικείου τομέα και το γεγονός ότι η Επιτροπή έλαβε υπόψη, σε προηγούμενες υποθέσεις, την οικονομική κατάσταση του τομέα ως ελαφρυντική περίσταση δεν σημαίνει ότι πρέπει οπωσδήποτε να εξακολουθήσει να εφαρμόζει την εν λόγω πρακτική (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 14ης Δεκεμβρίου 2006, T-259/02 έως T-264/02 και T-271/02, Raiffeisen Zentralbank Österreich κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2006, σ. II-5169, σκέψη 510· Prym και Prym Consumer κατά Επιτροπής, σκέψη 45 ανωτέρω, σκέψη 208, και της 19ης Μαΐου 2010, T-11/05, Wieland-Werke κ.λπ. κατά Επιτροπής, που δεν έχει δημοσιευθεί στη Συλλογή, σκέψη 227).

235 Συγκεκριμένα, όπως ορθώς επισήμανε η Επιτροπή (αιτιολογική σκέψη 460 της προσβαλλομένης αποφάσεως), κατά κανόνα τα καρτέλ δημιουργούνται όταν ο τομέας παρουσιάζει προβλήματα. Αν γινόταν δεκτή η συλλογιστική της προσφεύγουσας, το πρόστιμο έπρεπε κανονικά να μειωθεί σχεδόν στο σύνολο των περιπτώσεων (βλ., για παρόμοιες εκτιμήσεις, αποφάσεις Raiffeisen Zentralbank Österreich κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 234 ανωτέρω, σκέψη 510· Prym και Prym Consumer κατά Επιτροπής, σκέψη 45 ανωτέρω, σκέψη 207, και Wieland-Werke κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 234 ανωτέρω, σκέψη 227).

236 Κατά συνέπεια, το υπό κρίση σκέλος του λόγου ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του τρίτου σκέλους, που αντλείται από την παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως όσον αφορά τις παραμέτρους του υπολογισμού του ποσού του προστίμου

237 Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι καμία από τις 65 αιτιολογικές σκέψεις της προσβαλλομένης αποφάσεως που αφορούν τα διορθωτικά μέτρα δεν της παρέχει τη δυνατότητα να γνωρίζει σε ποιο ποσοστό η προσωπική της συμμετοχή στην παράβαση ελήφθη υπόψη κατά τον υπολογισμό του ποσού του προστίμου.

238 Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η επίκριση αυτή είναι αλυσιτελής, καθόσον η παράβαση που προσάπτεται στην προσφεύγουσα λόγω της προσωπικής της αναμείξεως είναι η ίδια με εκείνη που της προσάπτεται λόγω της ευθύνης της για τις ενέργειες της θυγατρικής της. Εφόσον πρόκειται για μία και την αυτή παράβαση που προσάπτεται σε μία και την αυτή επιχείρηση, δεν πρέπει, για τον καθορισμό του ποσού του προστίμου, να γίνεται διάκριση μεταξύ των δύο ιδιοτήτων για τις οποίες επιβλήθηκε κύρωση στην προσφεύγουσα.

239 Πρέπει να τονιστεί ότι το υπό κρίση σκέλος στηρίζεται στην ήδη απορριφθείσα (βλ. σκέψεις 173 έως 176 ανωτέρω) παραδοχή ότι προσάπτεται στην προσφεύγουσα, υπό την ιδιότητα του άμεσου αυτουργού, μια παράβαση διαφορετική από εκείνη που της προσάπτεται ως μητρικής εταιρίας της Copigraph.

240 Όπως όμως τονίστηκε προηγουμένως, η παράβαση στην οποία η προσφεύγουσα μετέσχε, υπό την ιδιότητα του άμεσου αυτουργού και υπό την ιδιότητα της μητρικής εταιρίας της Copigraph, είναι η ίδια. Το μόνο που μπορεί να γίνει δεκτό είναι ότι η παράβαση αυτή καταλογίστηκε στην προσφεύγουσα υπό τις δύο αυτές ιδιότητες.

241 Εφόσον, συνεπώς, πρόκειται για την ίδια παράβαση που προσάπτεται στην ίδια επιχείρηση, η Επιτροπή δεν όφειλε, για τον υπολογισμό του ποσού του προστίμου, να διακρίνει τις δύο ιδιότητες υπό τις οποίες είχε ενοχοποιηθεί η προσφεύγουσα.

242 Πρέπει να προστεθεί ότι, με τις προτάσεις του της 2ας Απριλίου 2009 στην απόφαση PAK, σκέψη 13 ανωτέρω (Συλλογή 2009, σ. I-7191, I-7196, σημείο 103), ο γενικός εισαγγελέας Y. Bot τόνισε ότι το γεγονός ότι η προσφεύγουσα θεωρήθηκε υπεύθυνη για την παράβαση, με την απόφαση 2004/337, και υπό την ιδιότητα του άμεσου αυτουργού ουδεμία επίπτωση είχε στο ποσό του προστίμου, εφόσον το ποσό αυτό είχε καθοριστεί βάσει του κύκλου εργασιών στην αγορά του αυτογραφικού χαρτιού, ο οποίος είχε εξ ολοκλήρου πραγματοποιηθεί από τη θυγατρική της Copigraph. Το αυτό ισχύει όσον αφορά την προσβαλλόμενη απόφαση.

243 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι δεν ήταν επιβεβλημένο, για τον υπολογισμό του ποσού του προστίμου, να γίνει διάκριση μεταξύ των ιδιοτήτων υπό τις οποίες η προσφεύγουσα είχε κριθεί υπεύθυνη για την παράβαση.

244 Κατά συνέπεια, το υπό κρίση σκέλος του λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως, πρέπει να απορριφθεί.

245 Ο υπό κρίση λόγος ακυρώσεως, καθόσον είναι αβάσιμος καθ' όλα τα σκέλη του, πρέπει να απορριφθεί.

Επί του έκτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από παράβαση της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας και από παραβίαση των αρχών της αναλογικότητας και της ίσης μεταχειρίσεως

246 Η προσφεύγουσα φρονεί ότι η πρόσθετη μείωση του ποσού του προστίμου κατά 5 %, που χορηγήθηκε με την προσβαλλόμενη απόφαση, πλέον της μειώσεως του ποσού του προστίμου κατά 20 % που είχε ήδη χορηγηθεί με την απόφαση 2004/337, είναι απολύτως ανεπαρκής.

247 Με την απάντησή της στη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων, η προσφεύγουσα είχε ζητήσει πρόσθετη μείωση του ποσού του προστίμου κατ' εφαρμογήν του σημείου Δ, παράγραφος 2, της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας. Συγκεκριμένα, η προσφεύγουσα αποφάσισε, λαμβανομένης υπόψη της αδυναμίας της να αμυνθεί επί του σημείου αυτού, να παραιτηθεί από την αμφισβήτηση της συμμετοχής της Copigraph στη σύμπραξη καθ' όλη την περίοδο της παραβάσεως όπως την καθόρισε η Επιτροπή, ήτοι ήδη από τον Ιανουάριο 1992 και μέχρι τον Σεπτέμβριο 1995. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η προσφεύγουσα αναγνώρισε τη συμμετοχή της Copigraph στην παράβαση για μια επιπλέον περίοδο 25 μηνών, μολονότι η Copigraph είχε αναγνωρίσει τη συμμετοχή της για μια

περίοδο 21 μηνών μόνον. Η προσφεύγουσα παρατηρεί όμως ότι για τη μη αμφισβήτηση των πραγματικών περιστατικών σχετικά με μια ακόμη πιο μακρά περίοδο, η Επιτροπή της χορήγησε μείωση του ποσού του προστίμου κατά 75 % μικρότερη από την ήδη χορηγηθείσα μείωση του ποσού του προστίμου.

248 Η προσφεύγουσα βάλλει, επιπλέον, κατά των λόγων που επικαλέστηκε η Επιτροπή για να περιορίσει την πρόσθετη μείωση στο 5 % και κατά τους οποίους η μη αμφισβήτηση δεν την εμπόδισε να προβάλει κάθε είδους επιχειρήματα για να αμφισβητήσει την αρμοδιότητα της Επιτροπής, πράγμα που δεν διευκόλυνε το έργο του θεσμικού αυτού οργάνου. Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, ενεργώντας έτσι, απλώς προέβαλε νομίμως τα σχετικά με την άμυνά της και με την παραγραφή δικαιώματά της. Τα σφάλματα της Επιτροπής έναντι αυτής της στέρησαν τη δυνατότητα τόσο να αμυνθεί όσο και να συνεργαστεί πέραν της μη αμφισβητήσεως των πραγματικών περιστατικών, καθόσον δεν μπορούσε πλέον να επικοινωνήσει με τους μάρτυρες και να έχει πρόσβαση στα αρχεία. Η κατάσταση αυτή ενέχει άνιση μεταχείριση της προσφεύγουσας σε σχέση με τις λοιπές επιχειρήσεις.

249 Η Επιτροπή απαντά ότι τα συνοδευόμενα από αριθμητικά στοιχεία επιχειρήματα της προσφεύγουσας είναι άνευ νοήματος. Η μείωση χορηγήθηκε κυρίως λόγω της συνεργασίας πριν από την αποστολή της ανακοινώσεως των αιτιάσεων. Η μείωση λόγω της συνεργασίας δεν είναι ανάλογη με τη διάρκεια της παραβάσεως που έχει αναγνωριστεί ή που δεν αμφισβητείται. Αυτό που αντισταθμίζεται με μια μείωση του προστίμου είναι το ότι διευκολύνθηκε το έργο της Επιτροπής.

250 Η μη αμφισβήτηση της προσφεύγουσας διατυπώθηκε μετά τη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων, ενώ η απόρριψη από το Πρωτοδικείο, με την απόφαση Bolloré, σκέψη 10 ανωτέρω, των λόγων ακυρώσεως των διαδίκων που αντλούνταν από τη διάρκεια της παραβάσεως επιβεβαίωσε, στην πράξη, την εκτίμηση της Επιτροπής επί του σημείου αυτού. Συνεπώς, η προσφεύγουσα δεν είχε πλέον, στην πραγματικότητα, άλλη επιλογή από το να μην αμφισβητήσει τη διάρκεια της παραβάσεως. Κατά τα λοιπά, η αναφορά της προσφεύγουσας στο ότι παραιτήθηκε της αμφισβητήσεως της παραβάσεως διότι δεν ήταν πλέον σε θέση να προβάλει την άμυνά της μαρτυρεί ότι η προσφεύγουσα δεν τήρησε αυτή τη στάση μετά τη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων για να συνεργασθεί με την Επιτροπή.

251 Δεν προκαλεί συνεπώς κατάπληξη το ότι η Επιτροπή έλαβε υπόψη το γεγονός ότι η προσφεύγουσα προέβαλε πλήθος επιχειρημάτων που δεν της διευκόλυναν το έργο.

252 Τέλος, η προσφεύγουσα επωφελήθηκε από τη συνεργασία, πριν από την ανακοίνωση των αιτιάσεων, της πρώην θυγατρικής της, πράγμα που συνιστά ευνοϊκή μεταχείριση σε σχέση με την πρακτική της Επιτροπής να μην επιτρέπει να επωφελείται μια πρώην μητρική εταιρία από τη συνεργασία της πρώην θυγατρικής της. Αν το Γενικό Δικαστήριο θεωρούσε ότι η προσφεύγουσα δεν θα έπρεπε να τύχει της πρόσθετης μειώσεως κατά 5 %, η Επιτροπή δεν θα είχε αντίρρηση να αυξηθεί το πρόστιμο της προσφεύγουσας.

253 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά τη νομολογία, η μείωση των προστίμων σε περίπτωση συνεργασίας των επιχειρήσεων που έχουν συμμετάσχει σε παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης στηρίζεται στην εκτίμηση ότι μια τέτοια συνεργασία διευκολύνει το έργο της Επιτροπής (αποφάσεις του Tribunal BPB de Eendracht κατά Επιτροπής, σκέψη 85 ανωτέρω, σκέψη 325· της 14ης Μαΐου 1998, T-338/94, Finnboard κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1617, σκέψη 363, και T-347/94, Mayr-Melnhof κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1751, σκέψη 330).

254 Μια μείωση του ποσού του προστίμου στηριζόμενη στην ανακοίνωση περί της συνεργασίας δεν μπορεί να δικαιολογείται παρά μόνον όταν τα παρασχεθέντα πληροφοριακά στοιχεία και, γενικότερα, η συμπεριφορά της οικείας επιχειρήσεως μπορούν συναφώς να θεωρηθούν ότι αποδεικνύουν μια πραγματική συνεργασία εκ μέρους της. Όπως προκύπτει από την έννοια της συνεργασίας, όπως αυτή διασαφηνίζεται στο κείμενο της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας και, ειδικότερα, στην εισαγωγή και στο σημείο Δ, παράγραφος 1, της ανακοινώσεως αυτής, μόνον όταν η συμπεριφορά της οικείας

επιχειρήσεως μαρτυρεί ένα τέτοιο πνεύμα συνεργασίας μπορεί να χορηγηθεί μείωση βάσει της εν λόγω ανακοινώσεως (αποφάσεις Dansk Rørindustri κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 33 ανωτέρω, σκέψεις 395 και 396, και Degussa κατά Επιτροπής, σκέψη 78 ανωτέρω, σκέψη 383).

255 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, εν προκειμένω, η μείωση του ποσού του προστίμου κατά 20 %, που χορηγήθηκε βάσει τους σημείου Δ, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας, οφείλεται στην εκ μέρους της Copigraph αποστολή στην Επιτροπή, πριν από την πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων, εγγράφων και πληροφοριών για το χρονικό διάστημα μεταξύ Σεπτεμβρίου 1993 και Μαΐου 1995 που συνέβαλαν στην επιβεβαίωση της υπάρξεως της παραβάσεως για την περίοδο αυτή (βλ. τις αιτιολογικές σκέψεις 70, 446, 449 και 452 της αποφάσεως 2004/337 και τις αιτιολογικές σκέψεις 463 έως 466 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

256 Η πρόσθετη μείωση του ποσού του προστίμου κατά 5 %, που χορηγήθηκε με την προσβαλλόμενη απόφαση, στηρίζεται στο γεγονός ότι η προσφεύγουσα δήλωσε, με την απάντησή της στη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων (σημείο 118 της απαντήσεως αυτής), ότι δεν αμφισβητούσε πλέον τα πραγματικά περιστατικά για το χρονικό διάστημα μεταξύ Ιανουαρίου 1992 και τέλους Αυγούστου 1993 (αιτιολογική σκέψη 471 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

257 Όσον αφορά το επιχείρημα ότι, για την εκ μέρους της προσφεύγουσας μη αμφισβήτηση των πραγματικών περιστατικών που αφορούν μια πιο μακρά περίοδο (25 μήνες κατά την προσφεύγουσα) από τη διάρκεια της παραβάσεως που δεν αμφισβήτησε η Copigraph (21 μήνες κατά την προσφεύγουσα), η Επιτροπή χορήγησε στην προσφεύγουσα πρόσθετη μείωση του ποσού του προστίμου (5 %) κατά 75 % μικρότερη από τη μείωση κατά 20 % που χορηγήθηκε με την απόφαση 2004/337, το επιχείρημα αυτό πρέπει να απορριφθεί, τούτο δε ανεξάρτητα και από το ότι η μη αμφισβήτηση από την προσφεύγουσα αφορούσε μόνο μια περίοδο 20 και όχι 25 μηνών.

258 Συγκεκριμένα, πρέπει να τονιστεί ότι η μείωση του ποσού του προστίμου βάσει της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας δεν καθορίζεται ανάλογα με τη διάρκεια της παραβάσεως που έχει αναγνωριστεί ή που δεν αμφισβητείται, αλλά σε συνάρτηση με το αν η συνεργασία διευκόλυνε, συγκεκριμένα, το έργο της Επιτροπής. Δεν διευκολύνει όμως το έργο της Επιτροπής μια μη αμφισβήτηση που επέρχεται ενώ το θεσμικό αυτό όργανο έχει ήδη στην κατοχή του επαρκή στοιχεία για να αποδείξει τα επίμαχα πραγματικά περιστατικά (βλ., κατά την έννοια αυτή, απόφαση Erste Group Bank κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 148 ανωτέρω, σκέψεις 288 έως 290).

259 Συναφώς, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η αρχική μείωση του ποσού του προστίμου κατά 20 % είχε χορηγηθεί για μια συνεργασία της Copigraph με την Επιτροπή, η οποία πραγματοποιήθηκε πριν από την πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων. Όπως τόνισε η Επιτροπή, μια ενεργός συνεργασία, συνιστάμενη, όπως στην περίπτωση της Copigraph, στην παροχή πληροφοριών πέραν μιας απλής απαντήσεως στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών, διευκολύνει περισσότερο το έργο του θεσμικού αυτού οργάνου απ' ό,τι μια απλή μη αμφισβήτηση των πραγματικών περιστατικών μεταγενέστερη της ανακοινώσεως των αιτιάσεων.

260 Επιπλέον, εν προκειμένω, η μη αμφισβήτηση των πραγματικών περιστατικών από την προσφεύγουσα για το χρονικό διάστημα μεταξύ Ιανουαρίου 1992 και Σεπτεμβρίου 1993 επήλθε όχι μόνο μετά την πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων, αλλά και αφού το Πρωτοδικείο, με την απόφαση Bolloré, σκέψη 10 ανωτέρω, εξέτασε και απέρριψε όλους τους λόγους ακυρώσεως που είχαν προβάλει οι διάφοροι προσφεύγοντες και οι οποίοι αφορούσαν τη διάρκεια της παραβάσεως (βλ. τις σκέψεις 244 έως 371 της αποφάσεως αυτής). Με την απόφαση αυτή, το Πρωτοδικείο επιβεβαίωσε τη θέση της Επιτροπής όσον αφορά το επιζήμιο για τον ανταγωνισμό αντικείμενο των συσκέψεων στις οποίες είχαν μετάσχει οι διάφορες επιχειρήσεις τις οποίες αφορούσε η απόφαση 2004/337 και στις οποίες συμπεριλαμβανόταν η Copigraph. Έτσι, η απόφαση Bolloré, σκέψη 10 ανωτέρω, μολονότι ακυρώθηκε έναντι της προσφεύγουσας λόγω προσβολής των δικαιωμάτων αμύνης, επιβεβαίωσε ωστόσο, στην

πράξη, την εκτίμηση της Επιτροπής σχετικά με τη διάρκεια της παραβάσεως. Με την απόφαση ΡΑΚ, σκέψη 13 ανωτέρω (βλ., ειδικότερα, σκέψεις 77 έως 81 και 97 έως 99), το Δικαστήριο απέρριψε τους λόγους ακυρώσεως που αφορούσαν τη διάρκεια της παραβάσεως.

261 Υπό τις συνθήκες αυτές, ορθώς η Επιτροπή θεώρησε ότι το γεγονός ότι η προσφεύγουσα, με την απάντησή της στη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων, δεν είχε αμφισβητήσει τη συμμετοχή της Copigraph στην παράβαση, για το χρονικό διάστημα μεταξύ Ιανουαρίου 1992 και Σεπτεμβρίου 1993, δεν της είχε πράγματι διευκολύνει το έργο (αιτιολογική σκέψη 472 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

262 Δεδομένου ότι η διαπίστωση αυτή είναι, καθεαυτήν, ικανή να δικαιολογήσει τη μη χορήγηση καμιάς πρόσθετης μειώσεως του ποσού του προστίμου στην προσφεύγουσα, δεν μπορεί να υποστηρίζεται ότι το ποσοστό του 5 % της πρόσθετης μειώσεως που εντούτοις χορηγήθηκε από την Επιτροπή, για τους λόγους που αναφέρθηκαν στην αιτιολογική σκέψη 473 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ήταν προδήλως ανεπαρκές.

263 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι ο υπό κρίση λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί, όποιες και αν είναι οι επικρίσεις που η προσφεύγουσα διατυπώνει κατά των λόγων που διατύπωσε η Επιτροπή στην αιτιολογική σκέψη 473 της προσβαλλομένης αποφάσεως για να χορηγήσει μολαταύτα μια πρόσθετη μείωση κατά 5 % (βλ. σκέψη 248 ανωτέρω).

264 Όσον αφορά τις επικρίσεις αυτές, πρέπει εντούτοις να τονιστεί ότι τα διαλαμβανόμενα στην αιτιολογική σκέψη 473 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι δηλαδή το γεγονός ότι η προσφεύγουσα «δεν αμφισβητεί πλέον τα πραγματικά περιστατικά [δεν] την εμπόδισε να προβάλει κάθε είδους επιχειρήματα για να αμφισβητήσει την αρμοδιότητα της Επιτροπής, πράγμα που δεν διευκόλυνε το έργο της Επιτροπής», ουδόλως προκαλεί κατάπληξη, σε αντίθεση με όσα υποστηρίζει η προσφεύγουσα.

265 Η Επιτροπή απλώς διαπίστωσε, κατ' ουσίαν, ότι η μη αμφισβήτηση των πραγματικών περιστατικών από την προσφεύγουσα δεν οφειλόταν σε μια πραγματική βούληση συνεργασίας με την Επιτροπή και, συνεπώς, διευκολύνσεως του έργου της, αλλά ότι η μη αμφισβήτηση αυτή ήταν αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την επιχειρηματολογία της προσφεύγουσας ότι είχε, υποτίθεται, στερηθεί, με υπαιτιότητα της Επιτροπής, τη δυνατότητα να αμυνθεί. Έτσι, η μη αμφισβήτηση των πραγματικών περιστατικών από την προσφεύγουσα δεν οφειλόταν, στην πραγματικότητα, στο γνήσιο πνεύμα συνεργασίας που απαιτείται για τη χορήγηση μειώσεως του ποσού του προστίμου (βλ. τη νομολογία που παρατέθηκε στη σκέψη 254 ανωτέρω).

266 Η Επιτροπή δεν διατύπωσε συνεπώς καμία μομφή κατά της προσφεύγουσας όσον αφορά τα μέσα αμύνης της, ούτε της αρνήθηκε το δικαίωμα να προβάλει τα επιχειρήματα που επιθυμούσε. Διαπίστωσε απλώς ότι η προσφεύγουσα έπρεπε να αναλάβει τις συνέπειες των αμυντικών της επιλογών.

267 Όσον αφορά το επιχείρημα, αφενός, ότι η προσφεύγουσα στερήθηκε, με υπαιτιότητα της Επιτροπής, τη δυνατότητα όχι μόνο να αμυνθεί, αλλά και να συνεργαστεί πέραν της μη αμφισβητήσεως των πραγματικών περιστατικών, και, αφετέρου, ότι τούτο συνεπαγόταν παραβίαση της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ αυτής και των λοιπών διωκομένων επιχειρήσεων, το επιχείρημα αυτό πρέπει να απορριφθεί. Συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ήδη, κατά την εξέταση του τετάρτου λόγου ακυρώσεως, ότι η Επιτροπή ουδόλως ήταν υπεύθυνη για την προβαλλόμενη αδυναμία της προσφεύγουσας να αμυνθεί κατά τη δεύτερη διοικητική διαδικασία. Κατά τα λοιπά και όπως διαπιστώθηκε στη σκέψη 154 ανωτέρω, η προβαλλόμενη αυτή αδυναμία αντικρούεται από το γεγονός ότι, με την προσφυγή στην υπόθεση T-109/02, η προσφεύγουσα αμφισβήτησε τη διάρκεια της παραβάσεως.

268 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι ο υπό κρίση λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

269 Δεδομένου ότι κανένας από τους λόγους που προέβαλε η προσφεύγουσα προς στήριξη των αιτημάτων της, τόσο προς ακύρωση όσο και προς μεταρρύθμιση της προσβαλλομένης αποφάσεως, δεν είναι βάσιμος, η προσφυγή πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό της.

Επί των δικαστικών εξόδων

270 Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η προσφεύγουσα ηττήθηκε, πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα, σύμφωνα με το αίτημα της Επιτροπής.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα)

αποφασίζει:

1) Απορρίπτει την προσφυγή.

2) Καταδικάζει την Bolloré να φέρει τα δικαστικά της έξοδα καθώς και τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Forwood Dehousse Schwarcz

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 27 Ιουνίου 2012.

(υπογραφές)

Περιεχόμενα

Το ιστορικό της διαφοράς 1

Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων 4

Σκεπτικό 5

Επί του πρώτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από παράβαση των άρθρων 6 και 7 της ΕΣΔΑ και των άρθρων 41, 47 και 49 του Χάρτη 5

Επί του πρώτου σκέλους, που στηρίζεται σε παραβίαση της αρχής nullum crimen nulla poena sine lege και της αρχής της ασφαλείας δικαίου που διαλαμβάνονται στα άρθρα 6 και 7 της ΕΣΔΑ και στα άρθρα 47 και 49 του Χάρτη, καθώς και της αρχής του προσωποπαγούς χαρακτήρα των ποινών την οποία αναγνωρίζουν τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης 5

Επί του δευτέρου σκέλους, που αντλείται από το ότι οι συνθήκες της ακροάσεως της προσφεύγουσας προσβάλλουν το δικαίωμα για δίκαιη δίκη που διαλαμβάνεται στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και στα άρθρα 41 και 47 του Χάρτη, καθώς και την απαίτηση περί αμεροληψίας 9

Επί του τρίτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως 12

Επί του τετάρτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από παράβαση του εύλογου χρονικού διαστήματος και από την αδυναμία αμύνης συνεπεία της παρόδου του χρόνου μεταξύ του πέρατος της παραβάσεως και της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων 14

Επί του δευτέρου λόγου, που αντλείται από παράβαση των κανόνων περί παραγραφής..... 27

Επί του πέμπτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από παράβαση των κατευθυντήριων γραμμών, από παραβίαση των αρχών της εξατομικεύσεως των ποινών και της αναλογικότητας και από παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως 31

Επί του πρώτου σκέλους, που αντλείται από την άρνηση μειώσεως του ποσού του προστίμου λόγω του πραγματικού και νομικού πλαισίου της παρούσας διαδικασίας 31

Επί του δευτέρου σκέλους, που αντλείται από την άρνηση μειώσεως του ποσού του προστίμου λόγω της κρίσεως του τομέα του αυτογραφικού χαρτιού 33

Επί του τρίτου σκέλους, που αντλείται από την παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως όσον αφορά τις παραμέτρους του υπολογισμού του ποσού του προστίμου..... 33

Επί του έκτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από παράβαση της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας και από παραβίαση των αρχών της αναλογικότητας και της ίσης μεταχειρίσεως 34

Επί των δικαστικών εξόδων 38